

ספר

דברי שמריהו יצהק

תולדות ואגרות ודרושים על כמה פרשיות וחגים

והדרנים על כמה מסכתות ועוד

מכתי"ק של זקיננו

מרן הגאון הצדיק ר' שמרי' יצהק בלאך זצוקללה"ה

רב ביהמ"ד סונדרלנד, ובירמינגהם,

וקהילת גראוו-ליין בלונדון

נסדר ונערך בס"ד

ע"י

יעקב משה בן לאאמו"ר ר' דוד ארי' הכהן קליין

מודיעין עילית התשפ"א

בקשה

מי שיש בידו עוד מכתבים
ממרנן הגאון ר' שמרי' יצחק בלוך זצ"ל
וכן עובדות מהימנות ממנו,
וכן מי שבידו מכתבים
מהגאון ר' אליעזר זאב קירזנר זצ"ל.
בבקשה להעביר לי צילום של הדברים לזיכוי הרבים.

להערות והארות ולכל ענייני הספר ניתן לפנות

יעקב משה הכהן קליין

הר' מפוניבז' 1 דירה 16

מודיעין עילית

054-8539330

8539330@gmail.com

עימוד מקצועי : 0533.187.591

תוכן הענינים

הקדמה.....	א
מתולדותיו.....	ה
תיאור שאר כתבי ידו שעדיין בכת"י.....	טז
שתי הסכמות שנתן לספרים.....	כג
הודעה נגד הרב הראשי ד"ר אדלר על השחיטה שאסר.....	כז
הודעה מאסיפת רבני אנגליה.....	לא
תרגום עיקר דברי הסבא באסיפת רבנים בעניין מינוי רב ראשי לאנגליה.....	לג
מכתב לחיזוק השחיטה מכמה רבנים ועליו חתום גם הסבא.....	לג
אגרת מהגאון ראי"ה קוק זצ"ל לסבא.....	לד
כמה ספרים שמוזכר הסבא.....	לה
אגרות מהסבא.....	לז
נספח אגרת ממחותנו הגרמ"צ יונג זצ"ל.....	נא
נספח.....	סג
לשבת בראשית תרס"ה.....	סח
דרוש לפרשת חיי שרה [תרס"ד].....	עב
דרוש לפרשת חיי שרה [תרס"ה].....	עה
אצל ברית מילה בפרשת וישלח.....	פ

לפרשת וישב.....	פא
דרוש לשבת חנוכה תרנ"ז.....	פה
[מקץ-חנוכה] תרס"ד.....	צא
דרוש לשבת חנוכה תרס"ה לפ"ק.....	צו
פרשת מקץ.....	קא
ברית מילה [ויגש תרס"ד].....	קא
ברית מילה [ויגש תרס"ד].....	קב
על ברית מילה [ויגש תרס"ה].....	קג
פרשת ויחי.....	קג
בר מצוה בפרשת שמות [תרס"ד].....	קד
דרוש לפ' וארא.....	קו
לפרשת וארא [תרס"ד].....	קיא
לברית מילה פרשת וארא [תרס"ד].....	קטז
לפרשת וארא [תרס"ה].....	קיז
דרוש לבר מצוה [פרשת בא].....	קכב
בר מצוה [לפרשת בא תרס"ד].....	קכה
דרוש לפרשת משפטים.....	קכז
לפרשת משפטים [וגם לפרשת שקלים תרס"ד].....	קלג
לפרשת משפטים [תרס"ה].....	קלט
ברית מילה בפרשת כי תשא [תרס"ד].....	קמד
לפרשת שקלים תרנ"ז.....	קמה
ויקהל ופרשת החודש תרס"ד.....	קמט
ברית מילה ויקהל [תרס"ד].....	קנד

[פרשת ויקהל] ופרשת שקלים תרס"ה.....	קנה
לבר מצוה ויקרא [תרס"ד]	קנט
לפרשת פרה תרנ"ז.....	קס
פרשת החדש תרס"ה	קסו
דרוש לשבת הגדול תרנ"ו.....	קסט
דרוש לשבת הגדול תרנ"ז	קעג
[צו] שבת הגדול תרס"ד	קפ
פרשת תזריע ומצורע תרס"ד	קפג
דרוש לפרשת בחקתי תרנ"ז.....	קפז
לפרשת שלח [תרס"ד]	קצג
לפרשת מטות [תרס"ד]	קצח
לפרשת ראה [תרס"ד]	רג
דרוש לפרשת כי תצא.....	רח
דרוש נצבים וילך קודם סליחות תרס"א.....	ריג
נצבים וילך תרס"ד קודם סליחות	רטז
האזינו לשבת תשובה.....	רכא
שבת תשובה תרס"ה.....	רכה
לסיום התורה תרס"ד [פרשת וזאת הברכה]	רלא
לשמיני עצרת [פרשת וזאת הברכה תרס"ה]	רלג
בראש השנה תרס"ה	רלז
דרשה לימים נוראים	רמו
דרוש לשבת תשובה	רנא
דרוש לשבת תשובה	רנה

לכל נדרי [תרס"ה]	רנז
לסוכות [תרס"ה]	רנח
לפסח [תרס"ד]	רסג
ל-ז' של פסח [תרס"ד]	רסח
דרוש לח' של פסח תרנ"ז	רעג
דבר הלכה לשבועות תרנ"ו	רעז
דרוש לשבועות תרנ"ו	רפ
דרשה לשבועות תרנ"ז	רפד
דבר הלכה לשבועות תרנ"ז	רפז
אגדה לשבועות	רצ
[לשבועות תרס"ד]	רצא
לברית מילה	רצו
דרוש לברית מילה	רצז
דרוש לחתונה	רצח
מסכתות הש"ס	ש
מסכת ברכות	ש
סיום זרעים	שא
מס' שבת	שב
מס' עירובין	שה
סיומא דמס' עירובין	שז
מס' פסחים	שיב
מס' יומא	שיד
מס' סוכה	שטו

מס' מגילה	שטז
מס' כתובות	שיז
מס' גיטין	שכד
הדרן למסכת גיטין	שלז
מס' קדושין	שמב
[הדרן על מס' יומא]	שמו
מס' בבא קמא	שמט
מס' סנהדרין	שנג
מס' אבות	שנה
מס' מנחות	שנו
מס' כריתות	שנח
סיום על משניות קדשים	שסא
הדרן על ש"ס משניות	שסד
סיום על ששה סדרי משנה בס"ד	שסז
הספדים	שעב
דין דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם	שפז
שו"ת אי מותר להפקיר בשבת	שפח
חידושי תורה עם הרב ר' אברהם יודעלאוויטש	שצא
דברים קצרים שנכתבו במחברת	שצז
בדין הוא שיטול שכרו	שצז
חקירה	שצח

שמועות מרבנים המובאים בספר

הגאון ר"י סלנטר זצ"ל..... רכא, רנב

הגאון אדמו"ר ר"י בלאזר זצ"ל..... רח, רמח

הגדול ממנסק הגאון ר' ירוחם יהודה ליב פרלמן זצ"ל..... קסט, שמד, שצח, שצט

הגאון ר' שרגא פייבוש זצ"ל אבד"ק פייס..... שמד

הסבא זצוק"ל

הקדמה

אודה ד' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, שעזרני להגיע עד הלום, ולהביא לדפוס מחדש את המחברת שכבר הדפסתי מזקיני מרן הגאון הצדיק ר' שמרי' יצחק בלוך זצוק"ל זיע"א, שכפי שהוא כותב ע"ז זהו ספר א', ועתה אפשר לומר שפנים חדשות באו לכאן, שנעשה בזה בס"ד כמה תיקונים, ובעיקר הרבה הוספות ופתיחה של הרבה ר"ת. וגם התווסף פה, עוד מחברת מכתביו, שבה הוא כותב ספר שלישי, וגם עוד מכתבים חדשים.

וכלול בהודאה ל-ד', גם הודאה על כל הסייעתא כל הזמן בכל ענייני הספר, והפרטים על הסבא והמכתבים מהסבא.

נראה ממחברות אלו, וכן ממה שעדיין בכת"י, שהסבא דרש בעיקר בשבתות מסויימות, כנראה יותר בשבתות שהיו מברכין את החודש, או בשבתות ר"ח, ו-ד' פרשיות, כיון שיש פרשות שיש בעיקר עליהם דרשות, ולא נראה שכתב על רוב פרשות התורה דברים.

השתדלתי מאוד להשאיר את הדברים שהוא כתב כצורתם וכלשונו, לדוגמא יש כמה מקומות שהוא כותב ציטוטי לשונות של פסוק או גמ', ובכל מילה הוא כותב זאת עם סימן של גרשיים כנראה להדגיש חלק מהמילים, אז כך כתבתי זאת גם, וכן מילים שמסתיימות עם י' ואח"כ ה' כמו היה, הוא כותב עם קו מעל ה-י', [חוץ ממקום אחד כמדומה, שהוא כתב גם עם ה']. יש הרבה מקומות שהסבא כתב את המילה ר"נ, ונראה כוונתו ר"ת רחמנא ניצלן, וכך פתחתי הר"ת.

עוד יש לציין, שאיך שהוא כותב את האות א', זה דומה לאותיות י'-ו', ויש הרבה מקומות שהוא כותב את המילים כיון או כאן, עשינו לפי מה שהי' נראה, ורק שהמעין יידע שאולי הי' טעות בזה באיזה מקומות.

הוספנו הרבה פסיקים ונקודות, כיון שהסבא עצמו לא כתב כמעט פסיקים וכדו'.

סדר הדברים בספר, הוא לא כמו במחברות, אלא סידרתי זאת בצורה מתאימה לפי העניינים.

המקומות בספר שנכתבו דברים בסוגריים, הם דברים מהסבא, יש מקומות של תיקוני מראי מקומות או קצת תיקוני לשון, והם בסוגריים כאלה [-], ואיך שזה בכת"י זה בסוגריים כאלה (-), וכן יש הערות למטה שהסבא כתב במחברות הוספות בכמה מקומות.

היכן שיש ביאורים הארות והערות בדבריו, רוב הדברים הם מר' בנימין לוי שליט"א וממני.

וכן הוספנו הרבה מראי מקומות בס"ד, היכן שמביא מפסוקים ובעיקר מחז"ל וכמה ספרים, וכן ע"י אוצר החכמה וכדו'. יש מקומות בודדים שהסבא עצמו כתב מראה מקום בסוגריים. לענ"ד הסבא כתב גם את הדברים מחז"ל ותוספות שעל הגמ', בע"פ, ולכן יש מקומות מחז"ל שהוא מצטט, שהוא לא כתב את הדף המדויק שהוא מביא, אלא זה קרוב לדף הנכון. וגם הוא לא כתב תמיד בדיוק, את הלשון של תוס' שהוא מצטט.

יש כמה פעמים, שהסבא מזכיר דברים מהגאון אדמו"ר שליט"א, והכוונה לרבו מרן הגאון ר' יצחק בלזר זצוק"ל.

עפ"י בקשת כמה מבני המשפחה, הוספתי יותר פרטים על משפחת הסבא ממה שבידינו, הן מצאצאיו והן מאחיו ואחיותיו ובית אביו ואמו, וגם שע"ז יהי' להם גם זכרון עולם.

וחובה נעימה לי להודות בראש ובראשונה לקרובי היקר הרה"ג ר' שמשון אלי' בלוך שליט"א שהמציא לידי את המחברות שהיו ספונות אצל אביו, וכך יכולתי בס"ד להתעסק עם זה להביא זאת לדפוס, ועל הקבלת פנים בשמחה ובסבר פנים יפות, לצורך עניין זה, ועל עצותיו הטובות. וכן תודה לאביו הרה"ג ר' אליעזר זאב בלוך שליט"א, על רשותו להביא את המחברות ולהתעסק בסידורם. וכן על תמונות מציבת קבורתם של הסבא והסבתא.

כמו כן הנני מודה לכל קרובי היקרים ושאר הנדיבים, שעזרו ונשאו בעול ההוצאות שהיו כרוכות בהבאת ספר זה לידי גמר, ובוודאי הסבא ממליץ עליהם טוב בשמים כמ"ש בספר חסידים בסי' רכ"ד.

וכן אודה לקרובי הרה"ג ר' אלחנן חברוני שליט"א על אשר הניף ידיו שנית בהקלדה של המחברות, ועוד הוספות. וכן לקרובי הרה"ג ר' יצחק אהרן קרמר שליט"א על עזרתו בהגהה, והוספות. תודה מיוחדת לידידיי האחים הרה"ג ר' משה, ובפרט הרה"צ ר' שלום והרה"ג ר' אברהם לבית הלל שליט"א, ממכון אהבת שלום על עזרתם הרבה בכת"י של הסבא, הן בצילום המיוחד של הכת"י, והן בפיענוח המילים שהי' קשה להבין בכתב.

ועל ידם השני, ר' זבולון שוב שליט"א שמאוד עזר לי בפיענוח.

וכן אודה לגאון הגדול ר' יצחק ישעי' וייס שליט"א, על סיועו בנדיבות לב בפיענוח מילים, ור"ת שלא הבנתי.

וכן אודה לר' ארי' בוקסבוים שליט"א ממכון ירושלים על עזרתו בפיענוח, ועוד חכמים שסייעו זעיר פה זעיר שם.

ברכת יישר כח לידידיי האחים הרה"ג ר' אהרן והרה"ג ר' מאיר שלום הראל שליט"א, על עזרתם למראי מקומות של המקומות שהסבא הביא דברים מהזוה"ק.

ברכת תודה לרה"ג ר' משה צבי ברגר שליט"א, המתעסק בקדשים בכתבי הגאון הגדול ר' אברהם אהרן יודלבוין זצ"ל, על הבאת הצילום של המכתב של הסבא לר' יודלבוין, מארכיון jtsa שבניו-יורק ארה"ב. ועל עזרתו בפיענוח המכתב, וכן על המראי מקומות בספרו של הר' יודלבוין, לתשובות שנכתבו לסבא.

ברוך שמסר עולמו לשומרים, יישר כח לר' יוסף שלייזר שליט"א, על מסירת מכתב תשובה מהסבא, ששמר אצלו מבית גנזיו של ר' צבי אפרים בלוח בן הסבא, וכן מכתבים אחרים הנוגעים לסבא ומשפחתו, ויבורך בברכת, 'אורך ימים ושנות חיים ושלום' יוסיפו לך'.

תודה רבה להוריי היקרים שליט"א על כל עזרתם מעודי ועידודם בעניין הספר, ועוד לאאמו"ר על הארותיו החשובות לכמה דברים בספר.

יישר כח לר' דניאל שילדס שליט"א על התרגום במכתבים לר' אדלר.

עוד אודה לד' על עזרתו הרבה שבתוך הזמן מאז שהתחלתי להתעסק עם הכת"י, זכיתי להינשא עם אשתי היקרה מרת חנה הינדא שתחי', ואשר הסכימה בשמחה ובחפץ לב שאתעסק עם ההוצאה לאור של חידושי זקני, ומאוד עזרה לי ועודדה אותי בזה, ויהי רצון שהקב"ה יתן לנו חיים בריאות וכוחות לעבודתו יתברך, ונזכה לגדל ביחד את בנינו היקרים ובנותינו היקרות, לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ולהיות יראים ושלמים עוסקים בתורה ובמצוות. קראתי שם הספר 'דברי שמריהו יצחק', כפשוטו. ואח"כ ראיתי בס"ד ששמי רמוז במילה 'דברי' בשני אופנים,

א'. ר"ת י'עקב ב'ן ר' דוד.

ב'. י'עקב ר' [בגימטריא קליין] ב'סייעתא ד'שמיא.

מודיעין עילית אלול התשפ"א.

ויהי רצון שלא אכשל בדבר הלכה, ויהיו הדברים לתועלת וחיזוק אפילו לאחד, והי' זה שכרי,

נו"נ יעקב משה הכהן בלאאמו"ר ר' דוד ארי' הכהן שליט"א קליין.

מתולדותיו

לתחילת תולדות הסבא המחבר, מרן הגאון הצדיק ר' שמרי' יצחק בלוח זצוק"ל, ראיתי לנכון להביא את לשון הספר אהלי שם, וכך הוא כותב שם, בזמן שהסבא היה רב בבירמינגהאם,

"הרב ר' שמרי' יצחק במהור"ר שבתי משה ז"ל בלאך", נולד תרכ"ג בעיר קערטינגא פלך קאוונא, אביו ז"ל הנ"ל הי' מופלג בתורה ושקדן גדול. הרב ר' שמרי' יצחק הנ"ל למד בישיבת סלאבאדקא, נסמך להוראה מהגאון הר' יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל האבד"ק קאוונא, מהגאון ר' שלמה הכהן זצ"ל מוויילנא, מהגאון ר' יעקב חריף זצ"ל מ"מ דוילנא, ואח"כ רב הכולל בנויארק באמעריקא, ומהגאון הגדול ר' ירוחם יהודא זצ"ל מרה דאתרא בק"ק מינסק.

בשנת תרמ"ח נתקבל לרב בעיר דרוסקעניק פלך גראדנא, ובשנת תרנ"ד בסונדערלאנד, ובשנת תרס"ב נתקבל לאבד"ק בירמינגהאם הנ"ל. הרב הנכבד הזה מצוין בעמקות למודו, ובכחו הכביר ובקסם אשר על שפתיו למשוך אחריו בעבותות האהבה את לבב הצעירים לקרבם אל היהדות ואל אביהם שבשמים, הוא חבר לועד אגודת הרבנים החרדים באנגליא, ולבו ער לכל דבר טוב ומועיל, אוהב תורה ועסקן במצוות, ובכל כחו הוא מתאמץ להשגיח בעירו על כל הענינים הנוגעים לכשרות.

יש תחת ידי הרב המצוין הזה בכתובים מסודרים לדפוס^א החיבורים האלה: (א) על הלכות רבית. (ב) שאלות ותשובות להלכה למעשה. (ג) סיומי מסכתות והדרנים על דרך הפלפול. (ד) ב' חלקים על דרוש. (ה) על פרקי אבות. ע"כ הלשון בספר שם.

א. הי' משהו בשם ר' שמרי' בן ר' יחיא'ל מיכל בלאך זצ"ל שנפטר בשנת תק"ץ בגיל 77, והותיר אחריו כת"י בשם ילקוט שומרי שהיה רובו ככולו ליקוטים, שנמצא בידי צאצאו הרה"ג ר' משה בלאך שליט"א מו"ס מחקק ספון, ובספר זה על זבחים ח"ב בעמ' ק"ל הוא מזכיר את זקינו זה. [ואחד מצאצאיו קראו לו ר' יצחק שמרי'].

אין לי מידע על קשר בין הסבא אליו, אבל מסתבר מאוד שזה אחד מאבות אבותיו, כיון שזה שם יחסית נדיר, וגם אותו שם משפחה. שמעתי מהרה"ג ר' מאיר סלסניק שליט"א ששמע שהיו כאלה ששם משפחתם הי' בלאך, וכוונתם הייתה ר"ת של המילים בשיר השירים פ"ה פס' א' 'באתי לגני אחותי כלה'.

ב. באיזה מקום ראיתי שנולד ביום ב' ד' אלול תרכ"ג.

ג. המחברת שלפנינו, היא כמובן ממה שכתוב ע"ז בספר הנ"ל. ויש לציין דבר חשוב, שיש כמה ראיות שהדברים שנכתבו בספר הנ"ל, זה ממה שהרבנים עצמם שלחו למחבר הספר, וא"כ הסבא כתב לו על כך שיש לו חיבורים בכתובים מסודרים לדפוס. אמנם ודאי שהרבה דברים הסבא כתב בקיצור, ויכול להיות שאם הוא עצמו הי' מדפיס זאת, הוא הי' מרחיב יותר את דבריו, אבל עכ"פ רואים שהוא התכוון להדפיס את חידושויו אלו.

אביו ר' שבתי משה, נולד לערך בשנת תר"א, נשא לאשה את **מרת עטע** בתו של הרה"ג ר' אהרן יאך זצ"ל, שהי' מראשי השוחטים בעיר קערטינגא^ה, אביו נפטר בשבת כ"ח טבת תר"ס. אמו **מרת עטע** נולדה לערך בשנת תר"ד, והאריכה ימים ונפטרה ביום ו' י"ב אדר תרצ"ו. ואלה שמות ילדיהם¹.

ר' שמרי' יצחק [הסבא] הבכור.

אחותו **מרת חנה** נולדה ב-תר"ל ונישאה למישהו בשם משפחה הריס, ונפטרה ביום ג' ו' ניסן תשי"ב.

אחיו ר' אליקום געצל נולד ב-תרל"א כיהן כרב בקהילה במדינת וולס, וכנראה אח"כ הגיע ללונדון², והיה בתפקיד באחד הכשרויות שם כ-15 שנה, וגם שימש שם כשוחט, אח"כ כנראה ב-ת"ש הגיע לגור בגייטסהד³, נפטר בתמוז תש"א, וזה נוסח מצבת קבורתו בגייטסהד.

פ.נ.

איש נכבד ישר הילך
לב טוב ורוח נדיבה
ידו פתוחה למעשה החסד
קהילות שונות שימש
וזיכה את הרבים
מופלג בתורה ויראה
מוה"ר אליקום געצל
ב"ר שבתי משה בלאך ע"ה
נפטר .. תמוז שנת תש"א.

ר' אליקים געצל זצ"ל

ד. כך שמה כתוב במכתב לר' זונפלד המובא בהמשך.

ה. מצאתיו מוזכר בספר יידישע שטעטלעך אין ליטע בעמ' 515. וממכתב שכתב ר' חיים הערש זצ"ל מקרטינגא אל ר' צבי אפרים בן הסבא עולה, כי לר' אהרן הי' בן בשם ר' שלום שהי' גם שו"ב בקרטינגא כנראה אחרי אביו, ואחריו כיהן חתנו של ר' שלום, ר' חיים ב"ר זבולון הערש בתפקיד זה. קיבלתי עוד שמות במשפחת יאך ממרת **שולמית פלאט** תחי' מצאצאי ר' אהרן יאך דרך בנו הנ"ל.

ו. לפי הסדר שקיבלתי מקרובי **פיליפ שפיין** שיחי'. ר' שלום נשא לאשה את מרת פייגא מלכה, וילדיהם היו אהרן [ואשתו שרה עטל] וחנה אסתר [ובעלה שלום משה ינקלביץ] ושושנה שנישאה לר' חיים הערש הנ"ל, הר' הערש ואשתו ושלושת ילדיהם כנראה נהרגו בשואה.

ז. זכורני ששמעתי מהישיש ר' צבי יעקב לוי בן ר' חיים משה זצ"ל, ששמע מאח או אפי' מכמה מאחי הסבא, על ימים או זמנים מסויימים שישבו ולמדו מוסר כל הלילה, מסתבר לי שהאח ר' געצל ואולי גם האח ר' שלמה זלמן סיפר זאת, כיון שמשפחת לוי הייתה באותו זמן בלונדון.

ח. בספר רווחא מילתא מכתביו של הגר"ח ש' לופיאן זצ"ל בעמ' קל"ו בסוף מכתב מתאריך א' האזינו תרנ"ן הת"ש גייטסהד, כותב ש-השו"ב בלוך [הכוונה לר' געצל] מלונדון, בא לגור פה, והוא אומר שהוא טועם טעם גן עדן.

ט. לא ברור התאריך, נראה קצת ו'.

שמות חלק מילדיו, טויבע נישאה לר' אברהם דוד סילבר, [ילדיהם רות חיה נישאה לר' נחמיה המונד ז"ל, אסתר עלקה נישאה לר' יונה אוברמן שליט"א, מרים נישאה לגאון ר' הלל מעדליה זצ"ל]. אהרן נשא לאשה את מרת דורה". מנחם מנדל נשא לאשה את מרת גולדה פרומה בת ר' דוב בער סוויפט זצ"ל.

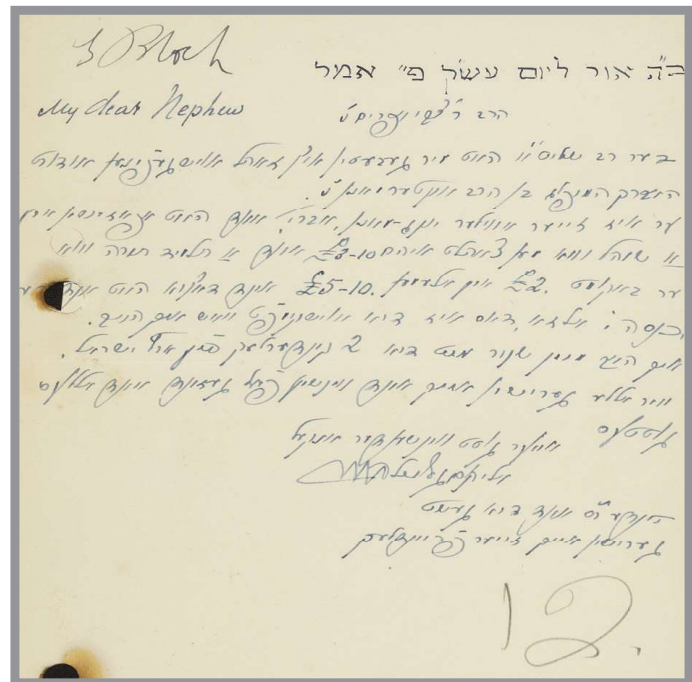
מכתב מר' אליקים געצל לאחיינו ר' צבי אפרים בן הסבא זצ"ל

ב"ה אור ליום עש"ק פ' אמר

הרב ר' צבי אפרים נ"י

הרב שליט"א ביקש ממני שאברר אודות האברך המופלג בן הרב אונטרמן שליט"א.

הוא אברך מאד יקר, אבר"י, ויש לו משרה בבית כנסת איפה שמשלמים לו £3-10 ותלמוד תורה איפה שהוא מקבל £2 סך הכל £5-10

ובנוסף לזה יש לו הכנסה אחרת. זה המידע שיש לי.
יש לי כלתי עם שני הילדים מארץ ישראל^{טו}.

אנחנו כולנו דרושים בשלומכם ומאחלים בריאות וכל טוב.

דודכם הטוב והמאחל לכם
אליקים געצל בלאך

הינדע תחי' והאורחים דורשים בשלומכם מאד בידידות.

י. כיהן ברבנות בדובלין שבאירלנד, ובעיר לידז באנגליה, ובאנטוורפן, היה בנו של הגאון ר' שמרי' יהודה ליב מעדליה זצ"ל, שנולד גם בקרטינגא, וכיהן ברבנות בערי רוסיה, כפי שנראה הם גם היו קרובי משפחה של משפחת בלוך, אך לא מצאתי מישהו שיידע לומר איך הקירבה.

יא. נהרגה במבצע חילוץ החטופים באנטבה.

יב. כנראה הר' סוויפט שהי' שו"ב בעיר ליברפול, וגם מסר שיעורים.

יג. כנראה מדובר על ר' אברהם יצחק אונטרמן שהתגורר לימים בלידז.

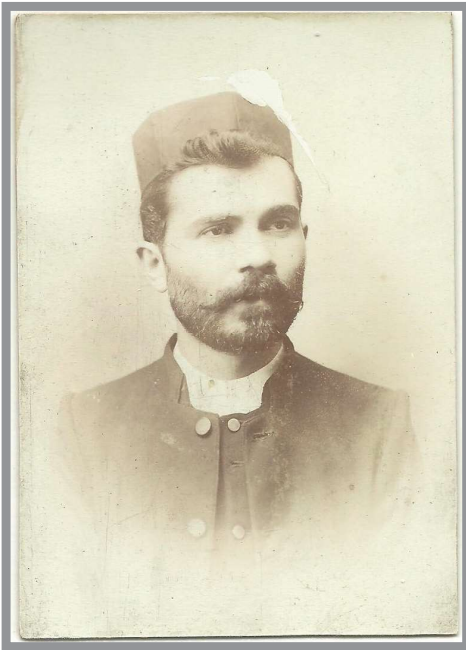
יד. אולי זה ר"ת אברהם יצחק.

טו. כנראה הכוונה שהם מבקרים אצלו.

אחיו ר' אליהו נולד ב-תרל"ד נפטר ב-תרע"ז.

אחיו ר' שלמה זלמן נולד ב-תרל"ו, כיהן כרב בעיר גלסגו בסקוטלנד, נפטר ב-י"ח כסלו תרצ"ה.

ר' שלמה זלמן זצ"ל

מכתב מר' שלמה זלמן אל הגאון ר' מאיר צבי יונג זצ"ל

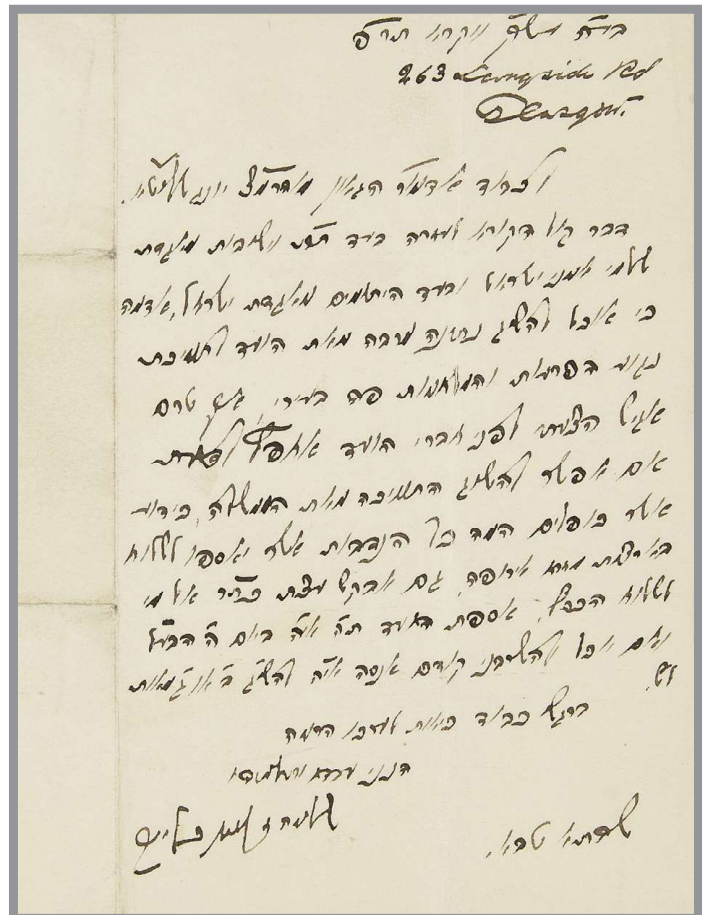
בעזרת ה' ערב שבת קודש ויקרא תר"פ
לכבוד אדוננו מורינו ורבינו הגאון
מורינו הרב ר' מאיר צבי יונג שליט"א
דבר קול הקורא לעזרה בעד תלמודי
תורה ושיבות מאגודת שלומי אמוני
ישראל ובעד היתומים מאגודת ישראל,
אדמה כי אוכל להשיג נתינה מרובה

מאת הועד לתמיכת נגועי הפרעות והמלחמות פה בעירי, אך טרם אגיש הצעתי לפני חברי הועד,
אחפוז לדעת אם אפשר להשיג התמיכה מאת הממשלה, כידוע אשר כופלים המה כל הנדבות
אשר יאספו לשלוח בארצות מזרח אירופה, גם אבקש עצת כבוד תורתו אל מי לשלוח הכסף.
אסיפת הועד תהי' אם ירצה ה' ביום ה' הבא עלינו לטובה ואם יוכל להשיבני קודם אנסה אי"ה
להשיג ב' או ג' מאות לירות שטרלינג.

ברגשי כבוד כיאות לערכו הרמה הנני עבדו ותלמידו

שלמה זלמן בלאך

שבתא טבא

אחותו מרת ראשיא נולדה ב-תרמ"ה, נישאה לר' ישראל דוד שפיין^ט, נפטרה ב-יב' טבת תשי"א.

הסבא נשא לאשה את מרת רחל, בתם של ר' יהושע אלעזר^ז ומרת פרומא אסתר^ח רוקח מעיירה בליטא בשם ווידז'.^ט

ר' יהושע אלעזר זצ"ל הי' מיוחס למרן הגר"א זצוק"ל, כך העיד כמה פעמים בשמחות במשפחה מרן הגאון ר' יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, שהכירו מתקופת רבנותו בעיירה ווידז'^ט, ואף מנה את סדר ייחוסו, אולם כיום אין מי שיודע לומר איך היחוס.

גם הסבא הי' מיוחס לגר"א^ז, ולפי מה שקיבלתי סדר ייחוס שהתקבל מקרובי ר' אברהם ראובן אסקוביץ זצ"ל, שהי' ידוע וגם הכרתיו כאחד הבקי בשמות ותאריכים במשפחה, כך סדר היחוס^{כא}.

הגאון רבינו אלי' מוילנא זצוק"ל זיע"א

מרת טויבא [אשת הגאון ר' אורי שרגא פייבוש מדוברובנא]

ר' דוב בער בלאך

ר' געצל בלאך

ר' שבתי משה בלאך

ר' שמרי' יצחק בלאך

בספר תנועת המוסר ח"ב עמ' 55 מסופר, ש-"בשנת תרל"ו בערך, באה לפני השלטון דלטוריה על רש"ז, (הסבא מקעלם), שבמוסד שלו מטיפים להתקומם נגד הממשלה. הגיעו פקידים ושוטרים, ערכו חיפושים וחקירות שונות, לקחו את הספרים והפנקסים לפטרבורג לשם ביקורת,

טז. נולד בקובנא, על הנייר מכתבים שלו הדפיס למעלה שהעסק סגור בשבת, דבר לא מצוי באותו זמן, תרם למוסדות תורה וספרים, וכן תרם את הש"ס שלו לקהילת קיבוץ לביא.

יז. בכריכה של מס' ב"מ מהש"ס של הסבא מצאתי לשון זו, "זה הספר שייך לר' יהושע אלעזר ב"ר צבי רוקח", כנראה שהש"ס הועבר לסבא כשהחתן.

יח. בכריכה של מס' ברכות מהש"ס של הסבא מצאתי לשון זו, "על זאת ירדה עיני במים על פטירת אמי מורתי אשר הלכה לעולמה מ' פרומא אסתר לנת [כנראה שנת, אלא שנראה כ-ל'] תרמ"ז לפ"ק ח' ימים לחדש ניסן".

יט. יש מעשה מעניין בזה עם מרן החפץ חיים זצ"ל שראוי להביאו כאן. כשהגאון ר' אריה לייב רובין מוילקומיר, לקח לחתן לביתו את מרן הר' מפוניבז' הגאון ר' יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, הוא הי' באותו זמן הר' של העיירה ווידז', והוא רצה להיות ר' במקום אחר, ושחתנו הר' כהנמן יהי' הר' של ווידז' במקומו, וכמה אנשים וביניהם ר' יהושע אלעזר רוקח שגר שם, התנגדו לכך וטענו מה זה שאברך צעיר יהי' רב עלינו, וחמיו הר' מוילקומיר טען שהוא ראוי להיות הרב, והחליטו ללכת לחפץ חיים לשטוח בפניו את טענות שני הצדדים ולעשות כאשר יורה להם, והם הגיעו לח"ח ואמרו לו את הצדדים, אמר להם הח"ח אתם צודקים, הוא באמת לא מתאים להיות הר' של העיירה שלכם היא עיירה מדאי קטנה בשבילו, הוא צריך להיות ר' של עיר גדולה כמו וילנא, ומששמעו כך מפה קדשו של הח"ח קיבלו כולם את דעתו, וקיבלו עליהם את הר' כהנמן לרב. [יש במחברת זו שו"ת עם הר' של ווידז', ולא כתוב את שמו, וכנראה שזה הר' מפוניבז' או חמיו].

כ. מרת אדל שטייבס שתחי' נכדתו של ר' שלמה זלמן אחיו של הסבא, ציינה לכך שאחד האחים שמו הי' אלי' כשמו של הגר"א, וכן סבה ר' שלמה זלמן. נקרא באותו שם של אביו של הגר"א, דבר שמראה לכאורה גם על הקשר למשפחת הגר"א.

כא. לצערי קיבלתי זאת לאחר פטירתו כך שלא זכיתי לשואלו על כך, וחבל על דאבדין גברא רבה כוותי', שלא זכיתי לקבל ממנו עוד דברים, ר' אברהם ראובן לא הניח אחריו בן ונטל כל חמודות שבעולם והלך לו, תנצב"ה.

ובקושי השתמט רש"ז מהענין. הוא שינה את שם משפחתו מברוידא לזיו, ואת כל אשמת המשפט נטל עליו ר' **אברהם זלצר**, אחד מגבאי הת"ת הנזכרים. הר' **זלצר** נסע גם אל ר' **ישראל ליפקין** להתייעץ אתו בדבר המשפט, והוא המריץ אותו לעשות את כל המאמצים להקים שוב את המוסד אשר יש בו ערך רב. המשפט הזה נמשך שנים רבות, עד שהצדק יצא לאור והוחזרו הספרים המוחרמים. לאחר מקרה זה, העביר רש"ז את מוסד הת"ת לעיירה קטנה שבגליל קורלנד (כעת מדינת לטביה) בשם גרובין, הסמוכה לעיר החוף הידועה ליבוי". אח"כ בעמ' 56 הוא כותב "המוסד הזה התקיים בגרובין עד שנת תרמ"ו". ואחד הרמיי"ם והמדריכים שידועים לנו שהיו במוסד, היה, ר' **שמרי יצחק בלזר**.

בספר תנועת המוסר ח"ג עמ' 25 מסופר כך, "בשנת תרל"ח, בערך, יסד רנ"צ [פינקל] בסלובודקה קיבוץ של בחורים גדולי תורה בביהמ"ד הלית המת. לפי מקורות נאמנים, הונח הגרעין הראשון למוסד זה עוד בשנים קודמות בעיר אלקסוט, פרבר קובנה מעבר לנהר נייעמן, בתמיכתו של הנדיב ר' **שרגא פייבל פרנק** ובסיוע של ר' **אברהם שינקר**. אבל לאחר שר' נתן צבי החל לטפל במוסדות התורה במקום, קבע אותו בסלובודקה בביהמ"ד הנזכר. לפטרונו של מוסד זה נחשב ר' **יצחק בלזר**, שהיה גם מרצה בו בשנותיו הראשונות שיעורים בהלכה ושיחות מוסר. בתחילת ייסודו היה מגיד בו שיעורים גם ר' **אברהם שינקר**.

תלמידי מוסד זה באו במגע עם אברכי הכולל והתחממו לאור תורתם. בית מדרש זה עמד על רמה גבוהה מכל הבחינות. מספר תלמידיו היה קטן, כעשרים ויותר, אבל ברובם היו מצוינים שהקדישו את כל חייהם לתורה. היו עוסקים בו במיוחד גם בעבודת המוסר. ר' **נתן צבי** מרוב ענוותנותו ומשום היותו עוד צעיר לימים, לא הרצה שיחות מוסר בתוך כתלי ביהמ"ד, אבל התלמידים היו מתוועדים בחדרו שעל יד ישיבת אור החיים לשמוע את שיחותיו ולקבל את הדרכתו. שיחותיו הצטיינו בבהירות רבה ונסבו בעיקר על המדות, שמירת הפה ויחוד הלב, ונודעה להן השפעה שרשית ויסודית. התלמידים היו מבקרים גם בבתייהם של ר' **יצחק בלזר** ור' **נפתלי אמסטרדם** בקובנה ובבית המוסר בעליית ביהכנ"ס של המנסרים (זעגערשע קלויז). היה גם קשר בין בית מדרש זה לבין בית התלמוד בגרובין, ויש שתלמידים עברו מהתם להכא ומהכא להתם. בזמן מסוים שהה ר' **שמחה זיסל** בסלובודקה במשך שבועות אחדים כדי להדריך את המוסד הזה ולהאציל עליו מהשפעתו.

בשנת תרמ"ד בחר ר' **יצחק בלזר** כעשרה מבחירי התלמידים, והושיב אותם בקובנה בבית כנסת הקרוב לביתו וטיפל בהם במיוחד. בשנת תרמ"ח, לאחר פטירתו של ר' **שרגא פייבל פרנק**, עברו כעשרה בחורים ללמוד בביתו באלקסוט. בית מדרש זה התקיים כעשר שנים ויצאו ממנו תלמידי חכמים גדולים ואישי מוסר מפורסמים, שתפשו מקום גדול

בעולם בהפצת תורה ומוסר, ורבים מהם שימשו כמשפיעים מוסריים בישיבות גדולות". ובהערה שם מביא שאחד מהם היה הסבא ר' שמרי' יצחק בלוח.

רואים מהמחברת כאן, שהסבא גם זכה לראות ולשמוע את מרן רשכבה"ג ר' ישראל סלנטר זצוק"ל, כי הוא כותב 'שמעתי מפה קדוש הגאון החסיד ר"י סלאנטר זצ"ל'. ובקובץ שערי ציון שנה י"ג, במאמר על מרן ר' ישראל, כותב הג"ר **צבי הירש פרבר** זצ"ל, וז"ל "וביד ידי"נ הרב הגאון פאר הרבנים, ר' שמרי' יצחק בלאך זצ"ל, אב"ד בפה לונדון, הי' מונח חילוקא דרבנן מהגאון ר' ישראל סלנטר ז"ל, לשלב עניני יע"ל קג"ם בדרך רבינו בעל נו"ב בס' דורש לציון", עכ"ל, רואים מזה על עוד קשר עם ר' ישראל סלנטר, אבל יכול להיות שהוא קיבל כת"י זה ממשיהו אחר ולא מר' ישראל עצמו.

יש מכתב שכתב הרה"ג ר' שניאור זלמן הירשוביץ זצ"ל מח"ס אבן ישראל אל מרן ר' יצחק בלזר זצ"ל שהוא כותב על הכת"י הזה של ר' ישראל, המכתב חסר בחלקו, וקשה לקריאה, אבל נראה שהוא כותב שהוא או אפי' ר' ישראל עצמו, נתן את הכת"י למשיהו והוא לא זוכר למי, ד' יזכנו לאורו.

הסבא הגיע לאנגליה בשנת תרנ"ד כנ"ל, ונתקבל לרב ביהמ"ד סונדרלנד, שהיו שם הרבה יוצאי עיירתו קרטינגא מליטא.

שמעתי מנינו ר' אליעזר בלאך שליט"א שפעם אחת שאל את אביו ר' שמואל זצ"ל, מה הסיבה שהסבא עזב את ליטא לאנגליה, בפרט שהיהדות באנגליה באותו זמן לא הייתה חזקה, והשיב לו מה אתה יודע מהמצב שהי' אז, חיפשו להנצל מגיוס לצבא, וכן משרת רבנות, וכנראה שמחמת סיבות כאלו הסבא החליט לעבור לאנגליה.

בתקופת רבנותו בסונדרלנד, הסבא הגיע לבחון ילדים בתלמוד תורה של גייטסעד.

ושמעתי מאחד מזקני מנשטטר שליט"א, ששמע בקלטת שסיפרה הרבנית **פרומא אסתר אדלר** ע"ה בתו של הסבא, שהסיבה²² שהסבא עזב את הרבנות בסונדרלנד, כיון שהי' שם לפניו כבר איזה רב שעדיין הי' שם, ונגרם לו צער בזה שהוא ראה שהציבור ובני הנוער נמשכים יותר אחרי הסבא, כיון שידע לדבר יפה, וכיון שראה זאת הסבא, הוא לא רצה להשאיר להיות שם הרב, ולכן עזב את הרבנות שם²³.

כב. נולד בסלבודקה ב-תרל"ט הגיע לאנגליה ב-תר"ע בתחילה קיבל תפקיד בלונדון בישיבת עץ חיים ושנה אח"כ כיהן כר"מ בישיבה במנשטטר, בהמשך כיהן ברבנות בלונדון רוב ימיו, נפטר ב-תשכ"ז.

ממכתבים שנשתמרו שכתב הר' פרבר לר' צבי אפרים בן הסבא, נראה שהר' פרבר מאוד החשיב את משפחת הסבא, גם במקומות שהר' פרבר מזכיר את הסבא כמו בספרו הוא כותב עליו תוארים נכבדים.

וסיפר לי ר' שמשון בלוח שליט"א שבבחרותו ראה בבית סבו ר' שמואל בלוח זצ"ל הרבה מכתבים מהר' פרבר לסבא וכן מהסבא אליו, וזכור שאחד המכתבים הי' בענין אם לברך שהחיינו על ספר חדש, ולעת עתה לצערי לא נודע מקום מכתבים אלו, ד' יזכנו לאורם.

כג. מאידך בפינקס קהילת סונדרלנד נראה שהי' סיכסוך קל בין הסבא לבין כמה מבני הקהילה.

כד. שמעתי מנינתו מרת יהודית יוסף שתחי', שהי' כתוב בעיתון ג'ואיש כרנוקול שהי' איזה תקופה שהסבא לא קיבל שישה חודשים

עוד סיפרה שם בקלטת, שלפני שהסבא הגיע לרבנות בלונדון, הם גרו תקופה קצרה בעיר הולל.

עוד סיפר לי, ששמע מאחד הדיינים באנגליה¹, שאמר שבעיקרון דין צריך להיות ת"ח גדול, אבל שייך אופן שעדיף שהוא לא יהי' ת"ח כ"כ גדול, כיון שהי' מקרה ששלחו דין מלונדון

לאיזור אחר באנגליה כדי להשגיח על איזה עניין של כשרות, ובאותו איזור שהוא הי' צריך להגיע, הי' גר באותו זמן הסבא, וכיון שהוא הגיע לשם אז הוא נכנס לבקר את הסבא, והסבא שמח שהגיע אליו ת"ח גדול מה שלא הי' מצוי כ"כ בקהילתו, והוא דיבר איתו הרבה שעות בלימוד, וכך יצא שכבר עברה השעה שהדיין הי' צריך להיות במקום שהוא הי' צריך להשגיח, ולא הי' למה ללכת לשם באותו זמן שסיים אצל הסבא, והי' צריך לשלוח מישהו אחר פעם אחרת².

גביע שהסבא קיבל מקהילתו בסונדרלנד כשעבר לברימינגהם.

שמעתי מר' אהרן ליברמן שליט"א, ששמע מחמיו ר' שמואל בלוח זצ"ל, שהייתה איזה אסיפת רבנים באנגליה, שהסבא גם השתתף בה, והסבא הציע באסיפה, שכל הכלי קודש, דהיינו רבנים, ושוחטים, וחזנים, נשותיהם יילכו עם כיסוי ראש, ואחרי כמה ימים העיתון ג'ואיש כרנוקול שם בעמ' הראשון עמוד שחור, ואח"כ

בעמ' הבא הם כתבו שזה יום שחור לאנגליה שרוב מציע הצעה שחורה כזאת, ומי באנגליה אכפת לו בכלל על עניין זה. ואחרי כמה ימים איזה בחור שלח מכתב לעיתון, והוא כתב שאפי' שהוא גר באנגליה הוא כן רוצה להתחתן עם מישהי שמכסה את ראשה, ובסופו של דבר אותו בחור התחתן עם בתו של הסבא, הלא הוא הר' עקיבא משה אדלר זצ"ל.

כמה עשרות שנים אחרי שהסבא היה רב בברימינגהאם, כיהן שם ברבנות הגאון ר' ראובן רבינוביץ' זצ"ל, ושמעתי מר' בנימין צילינגולד שליט"א ששמע מהר' רבינוביץ', שבתקופה שהסבא היה שם רב, פעם אחת האנשים בעיר שהיו אחראים על התעשייה בעיר, חפרו באיזה מקום לצורך בנייה, והם מצאו שם מעיין, אז הם החליטו להשתמש בזה בשביל לעשות מזה בית מרחץ

משכורת עקב עמידתו על משמור השחיטה.

כה. כנראה הגאון ר' יצחק גולדיטש זצ"ל דין במנשסטר.

כו. שמעתי מעשה דומה מנכד הסבא ר' ישראל מאיר קירזנר שליט"א ע"י בנו ר' משה ברוך שליט"א, שהי' רב באנגליה שהלך לכהן ברבנות בארה"ב, ובדרכו לעזוב את אנגליה הלך לסבא שהי' באותו זמן רב בברימינגהם וישב אצלו ודיברו בלימוד כל הלילה, ור' ישראל מאיר אמר לי שנראה שזה הי' הגאון ר' אלעזר מאיר פרייל זצ"ל, הר' פרייל הי' רב לתקופה קצרה בעיר מנשסטר.

לאנשים, כי כך היו נוהגים באותו זמן לעשות בתי מרחץ בחוץ, ובבתים לא היה, והסבא ביקש מהם להשתמש בחלק מהמים בשביל לעשות מקוה, והם הסכימו, אז הוא עשה שם מקוה. ואח"כ כשהר' רבינוביץ היה הרב שם, בזמן מלחמת העולם השנייה, הגרמנים ימ"ש הפציצו הרבה בעיר שם, כי היה שם בית חרושת לברזל, וייצרו שם הרבה כלי מלחמה שהשתמשו בהם נגדם, ואחרי שהם גמרו להפציץ, בדקו וראו שהמקוה נשאר שלם, אבל היה חשש שזה נפגם קצת, כי הבית מרחץ שהיה ליד ודאי שניזוק מההפצצות, והר' רבינוביץ' שהיה שם רב, שלח לשאול את אחיו הגדול הגאון ר' משה אליעזר זצ"ל [שהי' גם חמיו כי הוא נשא את בתו] שהי' רב בסונדרלנד, מה הדין של המקוה כי הי' קשה לבדוק אותו, והוא אמר להשאירו בחזקת כשרות, ואחרי שנגמרה המלחמה, הם בדקו את המקוה עם כלים כראוי וראו שהוא נשאר שלם וכשר, ור' בנימין רצה להסביר זאת שמעשה שצדיק עשה לא יינזק ובפרט שזה הי' מעשה של דבר מצוה.

שמעתי מר' אפרים גרוסנס שליט"א ששמע מהגאון ר' דניאל לוי זצ"ל רבה של ציריך בשם אביו ר' חיים משה לוי זצ"ל, שבזמן שהסבא היה רב בסונדרלנד או בבירמינגהאם הי' מעשה זה, ויכול להיות שזה הי' עם ר' חיים משה לוי עצמו, הסבא הי' מוסר איזה שיעור בביכנ"ס אחרי מעריב, ופעם אחת הוא נשאר בסוף השיעור עם שאלה על הרמב"ם, ובאותו לילה ירד הרבה שלג, והנה באמצע הלילה אחד מהקהילה שומע דפיקות על דלת ביתו, והוא שואל מי זה, והדופק עונה זה שמרי' יצחק בלוך, ואותו אחד אומר אה הרב, והסבא אומר תפתחו כבר, אין לי זמן יש לי תי' על הרמב"ם, וכמובן פתחו לו, ואז הסבא התחיל שוב לומר את כל הסוגיא ומה שעכשיו נתחדש שלפי"ז מתורצים דברי הרמב"ם, ואומר לו אותו בעה"ב אבל כבוד הרב יכולת לחכות עד מחר בבוקר היינו נפגשים בביכנ"ס ואז הר' הי' אומר לי זאת, אמר לו הסבא מה אתה מדבר, יש תי' על הרמב"ם הייתי חייב לבא להגיד לכם, ואז אמרו טוב שהרב יתכבד בכוס תה בלילה כזה, ואמר להם הסבא מה פתאום אני חייב לחזור מהר הבייתה לכתוב את כל העניין, והוא מיד יצא לביתו ולא נשאר בשביל תה.

שמעתי מר' אברהם ישעי' עלינסון שליט"א שהי' לסבא ישיבה בבירמינגהאם עם כמניין בחורים, שהגיעו מגייטסעד, וסבו ר' אלכסנדר זיסקינד עלינסון זצ"ל למד שם אצל הסבא, עוד אחד מהבחורים שלמדו שם היה ר' גדלי' דוד גוטנטג¹³ זצ"ל, וכן ר' עקיבא משה סילבר¹⁴ זצ"ל. גם הגאון ר' חיים שמואל לופיאן זצ"ל חתנו של ר' צבי אפרים בלוך זצ"ל בנו של הסבא, כותב בהקדמה לספרו רווחא שמעתתא, ע"כ שהי' לסבא קיבוץ של בחורי חמד שלמדו תורה ויראת שמים טהורה.

כז. ושמעתי מבנו ר' שמואל גוטנטג שליט"א שאביו למד שם בערך בשנת תער"ב, וזוכר ששמע מאביו, שלמד שם חצי שנה ובמשך זמן זה למד שם 90 דף גמרא.

כח. שמעתי מר' יוסף שליידר שליט"א ששמע ממנו, ומבנו ר' מנחם סילבר שליט"א שמעתי שאביו למד שם יותר משנה.

בתקופת רבנותו בלונדון, הסבא גם ה' בוחן בישיבת עץ חיים. כמוזכר באגרת למרן הר' זוננפלד³³.

סיפרה נכדתו מרת **פרומא אסתר אסקוביץ** תליט"א בשם אמה הרבנית קירזנר ע"ה, שכשהיא [דהיינו בת הסבא הרבנית ח' הענא קירזנר] הייתה ילדה קטנה הסבא הורה שיחכו שנתיים עד שתהי' בת 7 כדי לשולחה לבית הספר הכללי שהי' של גויים, למרות שהייתה צריכה ללכת לשם כבר בגיל 5, והיא הייתה שם עד גיל 14 ואז לא הי' חובה להמשיך, ויכלו לצאת משם, ומיד הוציאוה, וכך הצליחו להשתמט מהם לפחות שנתיים, וכל זה בשביל שלא תשמע את הבלי הגויים.

והוסיפה הנכדה שעל בניו של הסבא שמעה, שלמדו רק בערב בבי"ס הכללי. סיפר ר' **עקיבא משה רוטנברג** שליט"א, (נכד ר' אליעזר אדלר זצ"ל, מחותנו של הסבא), ששמע מדודתו בתו של הסבא הרבנית **פרומא אסתר אדלר** ע"ה, שסיפרה שאפי' שהם היו מבית ליטאי, אבא שלה לא הירשה להן, לבנות, ללמוד חומש ורש"י.

עוד סיפרה, שאביה, הורה להן, שגם הן ידליקו נרות שבת בברכה, הגם שהאמא הדליקה. עוד סיפר, שהי' כמה פעמים שסבו הי' צריך לדעת איזה גמרות, וכיון שהיה חסר לו את המסכתות שהוא הי' צריך בשביל הגמרות האלו, הוא שלח מכתב למחותנו הסבא, והסבא הי' כותב לו בחזרה בע"פ, את הגמ' רשי ותוס' שהוא הי' צריך.

בתו הרבנית ח' **הענא קירזנר** ע"ה סיפרה שאביה הי' נוהג כל שנה להשאר בביכנ"ס ממתן שהתחילו לומר סליחות, עד מוצאי יוה"כ, והיא הייתה מביאה לו לשם אוכל ומים חמים בתורמוס, כיון שבאותו זמן בשנה כבר היה קר באנגליה, אז הוא הי' צריך שת' חמה כדי שלא יהי' לו קר, וכך הוא הי' נשאר בביכנ"ס בלי לצאת משם כלל.

רואים מהמחברות שהוא כתב, שהוא הי' מקפיד שכל מילה שמסתיימת עם אותיות של שם ה' קה, הוא לא סיים את האות האחרונה, אלא הי' מסמן קו, כמו הי'.

סיפר ר' **שמרי' יצחק לוי** זצ"ל, שאביו ר' **חיים משה לוי**, הקים בלונדון עם ר' **פנחס לנדא** ור' **סנדר הרמן**, את האגודה, ומינו את הסבא לנשיא של זה.

אח"כ הסבא הי' רב קהילה בלונדון בשכונת סטמפורד היל שנקראה 'גראוו-ליין', בדרכו פעם אחת בשבת לברית לבן של משפחת לוי ממשפחות הקהילה עוד מתקופת סונדערלנד, הוא קיבל התקף לב פתאומי באמצע הדרך ונפטר, זה הי' בשבת קודש פרשת ויגש ז' טבת תרפ"ד, ומשפחת לוי החליטה לקרוא לבנם הנימול על שמו, [הוזכר לעיל, הוא נפטר בשנים האחרונות, בשיבה טובה].

33. בקובץ שנה בשנה מ-תשל"א במאמר זכרונות על יהדות אנגליה מהרב ד"ר י.מ. לרמן בעמ' 319 הוא כותב על כמה רבנים שהיו בישיבת עץ חיים ושם כותב 'בין המשגיחים של הישיבה היו הרבנים בלוח והיימן ומר בלומנטל', ומזה נראה שהסבא הי' גם קצת משגיח בישיבה.

הלויתו התקיימה ביום ראשון, ובקובץ שערי ציון כתבו על פטירתו ושם נכתב, 'קהל גדול של מוקירי המנוח נהר אחרי מטתו, הספידוהו הרבנים הגאונים, ר' משה אביגדור חייקין, ר' צבי הירש פרבר, ר' מאיר צימרמן^{לא} ועוד, המנוח הי' בן ס"א^{לב} שנה, תנצב"ה', ע"כ הלשון שם.

מעתה נותרה הקהילה ללא רב, ועוד שהם היו צריכים לדאוג לפרנס את משפחת הרב בלוח, ואם ימנו איזה רב הם יצטרכו גם לתת לו משכורת, וגם לפרנס את משפחת הרב בלוח, ראשי הקהל מצאו עצה, באותו זמן הייתה לרב בלוח בת ושמה חי'ה הענא שהגיע לפירקה, ראשי הקהל פנו למשפחה והציעו שהבת תינשא לאחד שיוכל להיות הרב בקהילה, וכך גם יהיה להם רב, וגם יפרנסו ביחד את המשפחה מהמשכורת שהוא יקבל על רבנותו, הבת והמשפחה הסכימו לרעיון, והבן הגדול ר' צבי אפרים הלך יחד עם אחותו חי'ה הענא לליטא, כדי לחפש בישיבות שם בחור שיינשא לאחותו וגם יסכים להיות רב הקהילה אם הוא מתאים לזה, וכשהגיעו לשם הציעו להם את הבחור החשוב העילוי מאניקשט הגאון הגדול ר' אליעזר זאב קירזנר לחתן, והם נישאו בלונדון והוא כיהן ברבנות הקהילה תחתיו.

וביומן של הגרצ"ה פרבר שלא נדפס^{לב}, הוא כותב שהי' מישוהו שיסד ועד רבנים שהתועדו בכל שבוע לדון על כל דבר העומד על הפרק, ולהשיב לשואלים עצה ותושיה, ובעניני ד"ת ואיסור והיתר, בתוך הועד היו הרבנים הנ"ל, והרב הגה"צ ר' שמריה יצחק בלאך, והגה"צ ר' שרגא מאיר לייזעראוויץ^{לד} אבד"ק חברה ש"ס והגה"צ ר' פנחס יעקב גערבער. וכן שהוא הספיד^{לה} את הסבא בפניו בביהכנ"ס שלו בסטמפורד היל.

באיזה מקום ביומנו כתב וז"ל, 'ונפטר אח"כ גם ידידי הגה"צ ר' שמרי' יצחק בלאך (אשר בא לכאן מבירמינגהאם והתיישב בשטמפורד היל, והמליך עצמו לרב עד שקבלו מרותו, ובמותו עוררתי לקחת חתן לבתו למלא מקום רבנותו, והוא עד היום שם, ומרבנות קטנה נתרחה רבנות גדולה עם שכירות הגונה).

ל. נולד ב-תר"ב בעיר שקלאוו וב-תרנ"ב הגיע לאנגליה בתחילה כיהן כרב בעיר שעפילד וב-תרס"ב נתקבל לרב על אגודת בתי כנסיות בלונדון ולדיין ומו"צ לעדת 'כנסת ישראל', עלה לא"י ב-תרפ"ו ונפטר בכ"ט סיון תרפ"ח.
לא. נולד ב-תרכ"ז בהלוסק ברוסיה לגאון ר' אברהם יצחק הלוי צימרמן זצ"ל, [מרחן הגאון ר' ברוך דוב ליבוביץ זצ"ל נשא את אחותו], ב-תרע"ע הגיע ללונדון וב-תרע"ג נתקבל לרב בביהמ"ד הגדול סטריט טאמאס רויט הקני בלונדון, נפטר באור ליום ג' י"ח מרחשון תרצ"ז.
לב. על המציבה נכתב בן ס', כנראה שבשערי ציון כתבו כך על סמך שבספר אהלי שם כתוב שנולד בתרכ"ג וכיון שנפטר בתרפ"ד שיערו שהי' בן ס"א.

לג. יישר כח לר' פנחס דונר שליט"א על נתינת הדברים משם.

לד. נולד בקלם בסביבות ת"ר וי"א ב-תרכ"ב, הגיע ללונדון בערך ב-תר"ן וכיהן שם כרבה של קהילת חברה ש"ס, עלה לירושלים בסביבות ניסן תרפ"ה ונפטר ב-כ"ו טבת תרפ"ט.
לה. גם כתב שם שהספיד את אשתו של הסבא.

תיאור שאר כתבי ידו שעדיין בכת"י¹⁰

מחברת שכתב בה 47 עמודים שברובם גם מצויין את מספר העמ', תחילה כתב על שו"ע יו"ד סי' כ', בעמ' 5 כתב על דברי ספר זכרון דוד בסי' ט"ז, בעמ' 7 כתב על דברי החכמת אדם כלל נ"ה סעי' ח', בעמ' 13 כתב על דברי החכ"א כלל נ"ה סעי' ה'.

מחברת שכתב בה 236 עמודים, ועוד עמ' בהתחלה שכתב בו ספר ה' חמישי, ותוכן העניינים שנכתבו שם, כנראה רובם של דברים:

תשלום דרוש לפ' שקלים, חידוש מ' מגילה כ"ה תוס' ד"ה אתקש לקרקעות, הדרן קצר על סדר זרעים בס"ד, חי' במ' חולין נ"ד תוס' ד"ה דחזי' לדרב מתנא וי"ל כו', יבמות י"ב רבא אמר טעמא דב"ש, הדרן על משניות שנת תרס"ז לפ"ק, הגדה ענין ש"י עולמות, לבר מצוה פ' נח, ברית מילה וירא, ח"ת במ' עירובין ל"ה נתגלגל ברש"י ד"ה ממ"נ, ב"ב פ"ח גבי הכרעת טפח, באו"א ישוב על רש"י עירובין ל"ה הנ"ל, ח"ת בב"ק י' ע"ב א"ל ר' כהנא לרב אלא טעמא דכתב רחמנא כו', חידושי אגדות על ע"י ריש ברכות כמה מאמרים, חידוש בנוב"י שו"ת יו"ד קל"ט, עוד על ע"י דרוש, ח"ת תירוץ על קושיא של הגאון הג' בעא"ב על הרמב"ם ז"ל ריש ה' לולב, ח"ת יבמות ל"ה א"ל רבא ממ"נ אי חליצת מעוברת כו', עוד בדף ל"ב יבמות הקשה הגאון מ"ט לא חשיב גבי זר שאכל מליקה, ישוב על דברי הראב"ד שהובא בהגהות הגרצ"ה יבמות, המשך לדרוש פ' שקלים תרס"ט, לפ' חדש תרס"ט, לפורים מעט, הדרן על ש"ס בס"ד בקיצור, ד' [רוש] לשה"ג תרס"ט, הדרן על סדר מועד תרס"ח, ד' לא' דפסח, לז' של פסח, לשבת מברכין אייר, הלכה לפסח בשיטת רש"י פסחים יוד ע"ב יבדוק לאחר המועד, לברית מילה בפ' אח"ק [אחרי קדושים], ד' לבהב"ח [לפ' בהר בחוקת], דרוש לשבועות, ד' לפ' שלח, לבין המצרים, ד' למברכין אלול, לד' קודם סליחות נצו"י [נצבים וילך], ד' לר"ה עת"ר לפ"ק, ד' לשבת שובה, ד' לכל נדרי, ד' לסוכות, לסיום התורה, ד' לפ' נח, דרוש לחנוכה עת"ר, ישוב נכון על קושיא חמורה בתוס' קדושין י' ד"ה נשאת, הדרן למ' יבמות, הספד על הצדיק גאון מהר"ש סלאנט זצלה"ה, ד' לפ' שקלים, דרוש לפ' פינחס תרס"ז, דרוש למברכין אלול, ד' קודם סליחות פ' תבוא תרס"ז, לר"ה תרס"ח, לשני ר"ה, ד' לשבת שובה, ד' קודם מעריב כל נדרי, לסוכות תרס"ח, ד' לסיום התורה, לשבת בראשית, דרוש לפ' חיי שרה, דרוש לפ' וארא, דרוש לפ' משפטים, ד' לפ' שקלים, לחתונה בפ' ויקהל, דרוש לפ' חדש,

לו. דבר חשוב זה למדתי מידידי הרה"ג ר' אברהם הלל שליט"א, הן מצד עצם הדברים לדעת מה עוד יש שכתב הסבא, והן בכדי שחכמים ומביני מדע ובפרט צאצאיו יראו ויבינו לדאוג להוצאת הדברים לאור, ויש הסוברים שיש בזה משום מצוות "ועתה כתבו לכם" וגו', גם מי שלא יכול לעסוק בהקלדת הדברים מחמת שלא מבין הכתב וכדו', אבל אם יש באפשרותו לתרום לזה, הרי זה גם מסייע להוציא הדברים לאורה, ועל כולם הסבא ימליץ טוב בשמים, כמ"ש בספר חסידים סוף סי' רכ"ד וז"ל, 'וכל האומר דבר שמועה מפייהם הם מתפללים עליו שם ומליצים טובה עליו', עכ"ל, ובוודאי שבכלל זה הוא מי שמסייע שדברי שמועתם יאמרו.

דרוש לשה"ג, ד' ליום א' דפסח, דבר הלכה בעניין חמץ בפסח במשהו, ד' לשביעי של פסח, ד' לשבת ר"ח אייר, לחתונה בפ' קדושים, ברית מילה בפ' בהר, דרוש לפ' במדבר, ד' לשבועות, ד' למברכין מנחם-אב, למברכין אלול פ' ראה, ד' קודם סליחות נצו"י תרס"ח, ד' לר"ה תרס"ט, ד' ליום שני של ר"ה, ד' לשבת שובה תרס"ט, לכל נדרי, ד' לסוכות, לסיום התורה, לשבת בראשית, ד' לפ' חיי שרה, ד' לשבת חנוכה, לשבת ר"ח שבט וארא, לפ' משפטים.

מחברת שכתב בה 29 עמודים, בהתחלה כתב תשובה לשאלת חכם א' בדיון בישולי עכו"ם, אח"כ כתב בהל' ריבית על השו"ע, הלכה לפסח תרע"ו לפ' קבשה"ג, שו"ת על הר"ן במכות דף ו', שאלה בנתיח"מ סי' קמ"ח, ג' תירוצים על קושיה בס' אמרי בינה בגמ' פסחים נ"ט.

מחברת שכתב בה 166 עמודים, בהתחלה כתב ספר שש"י, לברית מילה בפ' אמר, התחלה למס' כתובות, יישוב לקושיית מופלג אחד ברש"י ברכות גבי שאמרו בני ר"ג וכו', יישוב לקושיית חכ"א מדוע פוסק הרמב"ם כאב"י דטעם השבועה וכו', תי' נאה על קושיית שעה"מ בה' נדרים, הקשה לי אחד מגמ' סנהדרין דאבעיא אי שחטה לבהמת עיר הנדחת וכו', הקשה לי ח"א ברש"י ב"מ ל"ב, דרוש לשה"ג תרע"י, לפסח א', הלכה לפסח בס"ד שנת תרע"י בח"ס חלק א"ח סי' קל"ז, לשבועות תרע"י בס"ד, ביבמות ס"א מקשינן על ר"ש דסבר קברי א"י אינו מטמא באהל וכו', לברית מילה, למברכין אלול [תרס"ט או עת"ר] לפ"ק, נשאלתי מרב אחד הרמב"ם פ"ג מעילה, נשאלתי מדוע השמיט הרמב"ם ז"ל בה' שבת פ"א הדין דצריך לומר בניחותא, נשאלתי על דברי הרמב"ם ז"ל בפ' המשנ' חולין נ"ד דמביא גבי חסר הגרגרת כאיסור וכו', דרוש לר"ה תרע"א לפ"ק בס"ד, ליום ב' דר"ה, לשבת תשובה תרע"א, לכל נדרי תרע"א בס"ד, לסוכות תרע"א בס"ד, לסיום התורה בשמ"ע תרע"א לפ"ק בס"ד, לברית מילה ויצא, לשבת חנוכה תרע"א לפ"ק, לפ' שקלים תרע"א, הקשה לי חכ"א במ' ברכות מאי נ"מ אי נשים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן וכו', וכן הקשה לי מגמ' מנחות מ"א וכו', שוב הקשה לי בש"ך יו"ד סי' א' וכו', דרוש לשה"ג בס"ד תרע"א, דבר נאה לפורים, לפסח תרע"א בס"ד, הפמ"ג בה' פסח חקר אי אוסר בחמצו הנאה עליו וכו', דרוש ל-ז' של פסח תרע"א, על התחלת שיר השירים במדרש שיר השירים קודש קודשים, ובמה? אמרתי שני ביאורים וכו'.

ישוב על תוס' בב"מ מ"א וכו', לשבועות תרע"א, במ' גיטין דף י"ט ע"ב מהו דתימא חלופי חלפי וכו', למברכין אלול תרע"א לפ"ק בס"ד, לר"ה תער"ב לפ"ק בס"ד, לשבת תשובה תער"ב לפ"ק, לכל נדרי, שו"ת בקצרה על הגעלה בכלים, וטבילת תנור של מתכת שלנו, עוד שו"ת ביו"ד, לשני דר"ה בס"ד, לסוכות תער"ב לפ"ק, דבר קצר בהל' יו"ט ברמב"ם לגבי זימן שחורים וכו', פלפול הלכה בעניין אין נותנין לקטן ביום הראשון, לסיום התורה בשמ"ע תער"ב לפ"ק בס"ד,

ריש מס' ע"ז בתוס' אסור לשאת ולתת וכו', שיטת רש"י במס' נדה גמרינן מסוטה, במ' יומא ע"ו וכו', הערה בתוס' נדה י"ד ע"ב עד שאינו בדוק וכו', לברית מילה פר' תרומה בעת"ר לפ"ק, דרוש לחנוכה בעת"ר לפ"ק, לבר מצוה בפ' יתרו, דרוש לפ' משפטים ושבת שקלים שנת בעת"ר לפ"ק, לפורים.

מחברת^{לח} שכתב בה 26 עמודים, משנת תער"ב, ובה דרוש ארוך לגבי מתן תורה והתורה בעצמותה, ועבודת ד', ובתוך הדברים מבאר את המעשה המובא בתפארת ישראל על המשניות בסוף מס' קדושין שמלך ערבי אחד שלח צייר לצייר את משה רבינו.

מחברת שכתב בה 84 עמודים, כתב שם חידושים במס' ביצה ושבת, וקצת במס' יומא, ח'י' בסוף מס' שבועות, התחלת ש"ס תר"ף בס"ד, תשובה לחכ"א על רש"י בב"מ צ"א ששינה פירושו, הדרן קצר על מ' ברכות בס"ד.

יש עוד 2 מחברות שכעת ספונים במשפחה, לפי מה ששמעתי כנראה זה מחברות קצרות, ובאחד מהם יש בעיקר דברים על פרקי אבות.

אגרת מהגאון הגדול ר' ישראל
בנימין בענדט פיוועלזאן^{לט}
זצ"ל לבן הסבא אחרי פטירת
הסבא

בעזרת השם יום כח' לחדש אייר
שנת תרפ"ד

להדר כבוד בעל שאר בשרי
הנכבד ונעלה מאד ר'
צבי אפרים בלאך נ"י ולרעיתו
הכבודה מרת פעשא תחי'
ולצאצאיהם הנעימים הי"ו שלו'
רב וברכה מרובה

ברכת חג התורה, לרב עוז ולרב
אורה

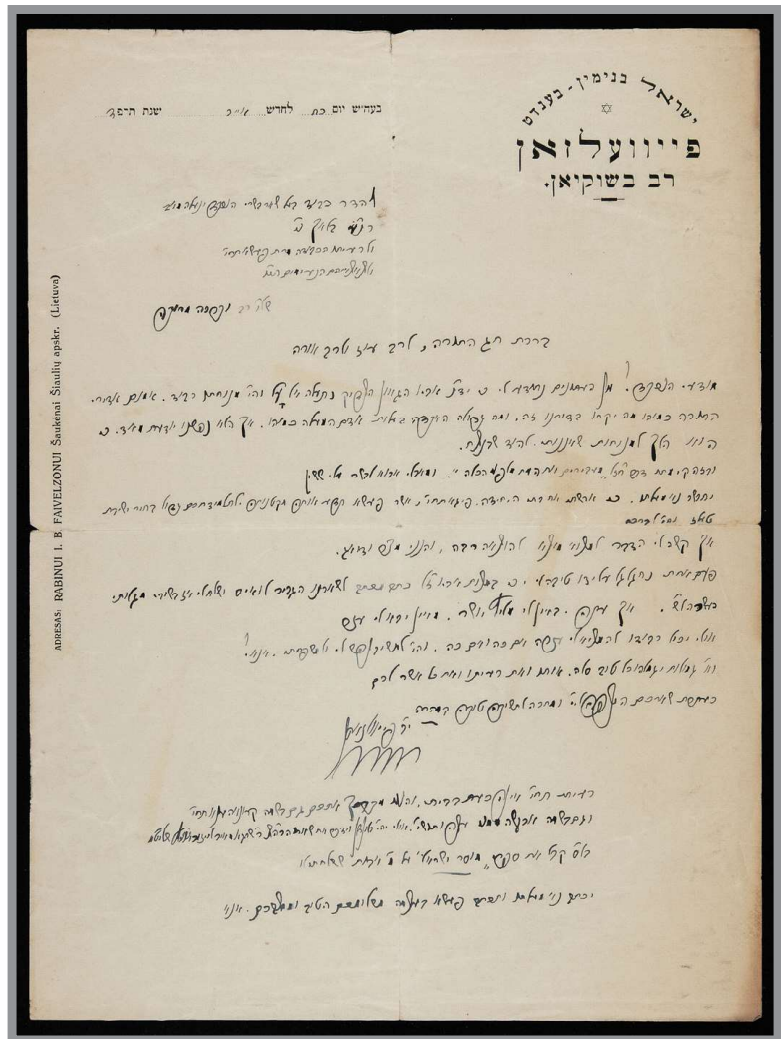
מודעי הנכבד! מן העתונות^{יב}
נתודע לי כי ידיד
נפשי אביו הגאון הצדיק
נתעלה אל על והי' מנוחתו

כבוד. אמנם אדירי התורה כמוהו מה יקרו בדורנו זה, ומה גדולה האבדה בעלות אדם המעלה
כמוהו. אך הלא נפשנו יודעת מאד, כי הוא הלך למנוחות שאננות, להוד שבנצח. ובזה
קיימתי דבר חז"ל "מעבירים את המת מלפני הכלה", ומאבלי אבוא לבשר עלי ששון.
יתבשר נא מעלתו, כי ארשתי את בתי היחידה, פיגא תחי', אשר פעשא תדע אותה מקטנותה,
לתלמיד חכם גדול בחור ישיבת טעלז והי' לברכה.

אך קשה לי הדבר למצוא מוצא להוצאה רבה, והנני מצר ודואג.

פעם אחת נתגלגל על ידו טובה לי, כי במצות אביו ז"ל כתב מכתב לשארנו הגביר לואיס ושלח לי
אז בשובי מגלותי כעשרה ל"ש, אך עתה באין לי מליץ יושר מאין יבא לי עזר.

לט. נולד בעיר ווייגובה שבליטא ב-תרכ"ה, אחד המקומות שלמד בהם הי' ישיבת קלם בגרובין, וכנראה ששם הכיר את הסבא, נפטר ביום
א' א' דשבועות תרצ"ז.
מ. כנראה שנודע לו זאת מקובץ שערי ציון, שהר' פייולזון הי' קשור מאוד לקובץ זה.

אולי יכול כבודו להמציא לי עזרה אם כה ואם כה, והי' למשיב נפש לי ולמשפחתי, אנא!
וא' גמולות יגמלהו כל טוב סלה, אותו ואת רעיתו ואת כל אשר לכם
כעתירת שארכם המצפה לי' [שועה] ומחכה לתשובה טובה במהרה י"ב פייולזאהן.

רעיתי תחי' אינה כעת בבית, והנני מברך אתכם גם בשמה קרונאה ענא תחי' וגם בשמה
אבקשה ממנו עצה ותושי'. אולי יהי' בלונדון וידבר את שארי הרה"צ ר' שרגא מאיר
לייזראוויץ שליט"א בל"ס קיבל את ספרי "מוסר ישראל" על מס' אבות ששלחתי לו
יכתוב נא מעלתו ותכתוב פעשא בעצמה משלומכם הטוב וממצבכם אנא.

שמות ילדי הסבא

בנו צבי אפרים^{מא}, נשא לאשה את מרת פרומה פעשא.

ילדיהם בתו ליבא נישאה לגאון ר' חיים שמואל לופיאן זצ"ל, ר' חיים שמואל נולד באדר תרס"ח
בעיירה קלם למרן הגה"צ ר' אלי' זצ"ל, הגיע לאנגליה ב-תרפ"ט ולמד בישיבת עץ חיים בלונדון,
בה שימש אביו כר"מ, ובערב חג השבועות תרצ"ו נשא את מרת ליבא, וגרו בגייטסהד, למד
בכולל שהוקם שם בביתו, והגדיל לעשות בכך שהסכים למכור את ביתו שישמש למקום הכולל,
בהמשך ב-תש"ח עבר לשמש כר"מ בישיבת עץ חיים במונטריי שבשווייץ, ואחרי תקופה קצרה
חזר לאנגליה והתמנה לראש ישיבת נצח ישראל בעיר סונדרלנד, ב-תשל"ט לערך עלה לירושלים,
והתמנה בהמשך הימים לראש כולל עליות אלי', שהקים גיסו הגר"ק פינסקי זצ"ל, ע"ש חמיו ר'
אלי', חיבר ספר רווחא שמעתתא על ה-שב שמעתתא, נפטר י' כסלו תשנ"ט.

בתו אסתר נישאה לגאון ר' ארי' לייב גרוסנס זצ"ל, נולד ב-תרע"ב, בלייפציג שבגרמניה, למד
בישיבות ראדין, קמניץ, מיר, וכולל הרבנים בגייטסהד, כיהן כר"מ ישיבת 'היידה' בבלגיה,
והיה שליח 'ועד ההצלה' אחרי השואה, ממייסדי ישיבה בטנג'יר שבמרקו, כיהן כראש בי"ד
לונדון, ומייסד וראש כולל 'קול ירושלים' בירושלים. חיבר ספר שו"ת 'לב אריה'.

נפטר ג' בניסן תשנ"ו.

מא. נולד לערך תרמ"ז למד בישיבה במנצ'סטר, היה תומך גדול בישיבות ומוסדות תורה וחסד, המשגיח בישיבה בגייטסהד הגאון ר' משה
שוואב זצ"ל היה אומר, הביטו על ר' צבי אפרים ותלמדו ממנו איך להתפלל, כיון שהיה שופך דמעות בתפילתו, ובהלווייתו ירדו גשמים על
מייטתו, נפטר כ"ד טבת תש"ט.

בתו הילדא לא נישאה ונפטרה כבת 100 ב-תשע"ג.

בנו שמואל נשא לאשה את מרת דבורה לבית גרינשטיין.

בתו פרומא אסתר, נישאה לר' עקיבא משה אדלר זצ"ל, בן ר' אליעזר זצ"ל ממייסדי גייטסהד.

בנו אליקים געצל, נשא לאשה את מרת לאה בת הגאון ר' מאיר צבי יונג^{בב} זצ"ל, ילדיהם אסתר, סוני, שמריהו יצחק [סידני], אברהם, מוריס, יהודית, לנורד.

בתו מלכה ברכה, נפטרה בבחרותה ב-י"ח באייר [ל"ג בעומר] תרפ"ג.

בתו חי' הענא, נישאה לגאון ר' אליעזר זאב קירזנר זצ"ל, שכיהן ברבנות הקהילה בלונדון אחר חמיו. ילדיהם שיינא מלכה נישאה לר' אליקים געצל אלפנט זצ"ל. פרומא אסתר תליט"א נישאה לר' שמעון יצחק אסקוביץ זצ"ל, [ובזיוו"ש לר' ירחמיאל גרדמן זצ"ל].

ר' ישראל מאיר שליט"א נשוי למרת זלאטה תליט"א לבית נוסבוים.

נחמה דבורה תליט"א נישאה לר' יהודה מאיר שכטר זצ"ל.

שתי הסכמות שנתן לספרים

הסכמה לספר הצייד מהרה"ג ר' יעקב בן-ציון הכהן מנדלסון זצ"ל.

ב"ה שני ויברך תרס"ד, בירמינגהאם.

כבוד ידיד ד' ואנשים הרב המאור הגדול חריף ובקי משנתו זך ונקי, יראת ד' אוצרו, מו"ה יעקב בן ציון בר"מ הכהן לבית מרון הי"ו מו"ץ בבהכ"נ "חברה תורה" בעיר ליעדז יצ"ו, שליט"א. אחר דרישת שלו' כבוד תורתו, את ספרו היקר, בצירוף הקונטרס "הצייד" לנכון הגיעני, ועיינתי בו, ומצא חן זה השני בעיני יותר מן הראשון, כי מטעמים בו להלכה ולמעשה, וכי קולע אל המטרה ויורד לעומקא של הלכה, וא"צ לדידי ולהסכמתי, אך רצונו של אדם זהו כבודו, לזאת אמינא יישר חילו ותחזקנה ידיו לתורה, ולחידושה, ואי"ה בל"נ אקבל ספר אחד, וראוים ספריו לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, והנני ידידו דורש שלומו תמיד מכבדו ומוקירו כערכו. שמריהו יצחק בלאך, חונה פ"ק.

הסכמה לספר דורש טוב לעמו מהרה"ג ר' מרדכי צבי שווארץ זצ"ל.

בע"ה יום ג' שמות, ט"ו טבת, עזר"ת לפ"ק לונדון יצ"ו.

שלמא רבא חנא וחסדא להרב הגאון חריף ובקי ירא וחרד, נאה דורש ומקיים, חפצו להגדיל כבוד שמים, מחבר ספר "דורש טוב לעמו", כבוד קדושת שם תפארתו מו"ה מרדכי צבי מכוונה שווארץ שליט"א.

אחדשהכ"ת הנני להגיד בקהל עם אשר ספרו היקר הנקוב בשם "דורש טוב לעמו" כשמו כן הוא, טוב וגם מועיל לדור הזה לחזק אמונתנו הקדושה, ללמד תועים בינה שלא לתור

א. נולד ב-תרל"ו בעיר קריזבוארג ברוסיה נפטר ב-י"א מנחם אב תש"א.

ב. נולד ב-תרמ"ג בסערעט שבהונגריה הגיע לאנגליה ב-תרע"ד לערך, כיהן ברבנות בלונדון ובעיר הולל וב-תר"ץ עבר לארה"ב שם כיהן רוב ימיו ברבנות בקליבלנד, נפטר ביום ב' י"א אלול תשכ"ב.

אחרי המתפלספים בחקירות שוא ואחרי שיחותיהם ללא תורה ומוסר – עוד הוא ערב, ממולא בדרושים נעימים, אי לזאת אקו' כי יקפצו קונים הרבה לזכות במציאה כזאת להביא ולאסוף הבית, כי מי לא יבין את הטוב לעמו הצפון בספרות כאלה, ובל"נ גם אני אקח ספר אחד כאשר יצא מבית הדפוס. דברי ידידו מכבדו כערכו ומברכו בהצלחה רבה להפיץ גם חידושו אשר בהלכה יסודם ויהא רעוא שיתקבל בעינא טבא וברעוא וימצא חפצו ויבוא על שכרו בזה ובבא, **כעתירת** מוקירו הכו"ח בצדק. **שמרי' יצחק בלאך**, רב לפנים בעיר דרוסקעניק ברוסיא, וסונדערלאנד ובירמינגהאם, וכעת בלונדון.

הערה מהסבא על דין שנכתב בספר הצייד.

בספר הצייד פ"ז ה"ד כותב וז"ל, ולפי מה שנתבאר בפרק ראשון שהמכסה בפעם הראשון צריך לברך גם שהחיינו, אם הקדימו אחר וכסה נמצא שהפסידו שתי ברכות, וצ"ע אם חייב לשלם לו גם בעד ברכת שהחיינו, [ואע"פ שיוכל לברך שהחיינו בפעם אחר כשיכסה ויהיה אז הפעם הראשון מי יימר דמתרמי ליה, ואף שמי שהקדימו בעצמו יוכל ליתן לו עוף משלו לכסות ויברך אז שהחיינו, מ"מ בזה גופה מספקא לן אם הוא חייב בכך או אינו חייב אלא עשרה זהובים בלבד בעד הכסוי וברכתה. ועיין מ"ש בזה במטעמים לפרק ראשון אות ח'], ומסתברא לן דגם זה תליא במחלוקת דדינא או קנסא דלמ"ד דינא, חייב גם בעד ברכת שהחיינו כדאיתא להדיא בגמרא דהחויב הוא לפי מספר הברכות אע"פ שהמצוה אינה אלא אחרת, ולמ"ד קנסא י"ל דלא קנס ר"ג אלא בעובדא דידיה שחטף ממנו ברכה הבאה בשביל מצוה שחייב בה בהכרח, כמו ברכת הכסוי שהיא באה על גוף מצות כסוי שהוא חייב בה בהכרח דמאחר ששחט הוא מוכרח לכסות, משא"כ בברכת שהחיינו שאינה באה בשביל גוף מצות כסוי רק על מה שמתחנך בעשיית המצוה ובזה אינו חייב בהכרח שהרי אינו מחוייב לשחוט חיה או עוף כדי להתחנך במצות כסוי ולפיכך אינו חייב לשלם לו על שהקדימו בברכה זו אע"פ שהמקדים ג"כ מכסה בפעם הראשון והרויח המצוה עם שתי הברכות שהפסיד לחבירו, מ"מ יש לפוטרו מחיוב ברכת שהחיינו מטעם שנתבאר, ומכ"ש אם המקדים כבר כסה אז יש לחלק עוד דבעובדא דר"ג הרויח המקדים הברכה שהפסיד לשחוט משא"כ בנידון דידן, עכ"ל.

וע"ז הוא מביא הערה מהסבא, וז"ל, "ע"ד מ"ש בפ"ז ה"ד, כתב אלי הגאב"ד דק"ק בירמינגהאם רש"י בלאך שליט"א כדברים האלה, לענ"ד י"ל דברכת שהחיינו שאני, מטעם דדבר שאין שוה לכל אדם פטור המזיק, [וראייתי מן כושרא דחיותא וטירחא יתירתא דמזיק פטור ובנה"מ קמ"ח מביא ראיה אחרת לזה] והיא דוקא למתחנך ולא לרוב אנשים, והגם שהרוב לא קיימו,

אמנם לא שייכו [כמו רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ולא אזלינן בתר רוב דעלמא שאין שייכים לזה], ולשייכים אין שייך כי כבר קיימו משא"כ בהמ"ז עכ"ל, והוא נכון".

ווארט מהסבא בספרו של הגרצ"ה פרבר זצ"ל

בספרו על הגדה של פסח מביא הגרצ"ה פרבר זצ"ל ווארט מהסבא זצ"ל, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ואמרו חז"ל ברכות ט' דבר נא, אמר הקב"ה למשה בבקשה לך אמור לישראל שישאלו כלי כסף וזהב כדי שלא יאמר אותו צדיק וכו'. וקשה הלא כל הבריות יאמרו כן כי לא קיים בהם ברכוש גדול, ולמה הזכיר רק אותו צדיק. ואמר לי ידי"נ הגה"צ ר' שמרי' יצחק בלאך זצ"ל רב בפ"ק, ע"ד צחות, כי מכאן רמז לאדם להשתדל שיהי' רוח חכמים וצדיקים נוחה הימנו, כי לא הקפיד הקב"ה מה שיאמרו ערב רב או סתם בני אדם, רק שלא יאמר אותו צדיק".

ביטול האסור של דר. אדלער

מותר! מותר! מותר!

הערט צוא טייערע אידען געמט ניט קיין נאטיס פון דעם אסור וואס דער דר. אדלער און זיין בית דין אסרין דיא פלייש וואס איז אונטער מיין השגחה. דער אסור און דיא תורה הקדושה איז ניט גינעבין צוא "עדערין וואס וויל דאס מאכען פאר א ביזנעס אדער צו זוכען כבוד.

איך בין מודיע אללעמען ווער עס האט נאר נאט אין הארצין אז דיא פלייש וואס ווערט פערקויפט ביי יודל נאלדינג 52 טשיטהאם הילל ראד אונד ביא אהרן סינגער 108 גרייט דיוסע סט. סטראנד ווייס איז כשר פאר דעם גרעסטן צדיק, ווארום איך בין שטריינג משגיח דערויף. אונד מיין שוחט איז ניט קיין מחלל שבת אונד א פרומער איד מיט אללעס א נוטער שוחט. עס איז א גרויסע חוצפה אונד א גרויסע העזה צו זאגן אז מיינע פלייש וואס איך בין משגיח איז טריפה דאס קענין נור זאגן אזוינע מענשין וואס זיינען אליין טריפה, אדער וואס ווייסען נאר ניט וואס דער טייך פון טריפה איז.

איך האב הסכמות אויף מיין שחיטה און מיין השגחה פון רבנים גדולים אונד צדיקים. ניט קיין דאקטורים וואס שפילען א פוסטע ראלע ניט מיט זייער תורה נאר מיט זייערע עגריש, דאס האט ניט צום אידישען רעליגיעזן נישט דיא תורה, דיא תורה איז נור גינעבין צוא רבנים גאנץ הדרו וויא קענין אסרן אונד מתיר זיין אבער ניט דיא וואס נארין דיא וועלט מיט פוסטע ראלעס, גיקומען פון פוילען מלכודים אונד נאר אין ענגלאנד וואס ווייסען ניט וואס דיא תורה איז פאר זיין קענין וויא זיך רופען רבנים און בית דין וואס זיין ווילען אבער ניט פאר אונד פוילישע אידען זיינען זיין רבנים

בעט אונדען איך מבטל מיט א ביטול בלעדא דארעא אונד כהרס הנשבר דעם אסור פון דעם דר. אדלער אונד דר. נאסטער מיט דעם ב"ד פון לונדון גיטא קיין אסור איך שרייב דיא ווערטער מיט דעם כח פון דיא רבני ענגלאנד ווירקליכע רבנים גאנץ, דאס זיינען זיין:

הרב הנאון וכו' ר' אבא ווערנער הרב דמחזיקי הדת בלונדן.

הרב הנאון ר' שמרי' יצחק בלאך הרב דק"ק סונדערלאנד.

הרב הנאון ר' אהרן ליב גליקמאן הרב דק"ק דובלין.

דאס זיינען היינט אין ענגלאנד דיא רבנים גדולי דורינו וויא גיבען מיר אלע כחות בשם תורתנו הקדושה תורת אמת אז עס איז א מצוה גדולה צוא מאכן איין שחיטה וועלכע עס זאל דוקא ניט זיין אונטערן דאקטער אדלער וואס אללע אידען ווייסען דיא אויף פיהרונג פון דיא שוהטים אין ענגלאנד וואס זיינען אונטער דר. אדלערס השגחה, אונד דיא שוהטים וואס זיינען אונטער ווישטע אמתע רבנים השגחה.

יעדעריר מענטש קען ביא מיר אריינקומען וועל איך אירם צייגען זייערע ברעפע וואס זיין שרייבען צו מיר מיט געטריכע רייז ווירד ער ערשטוינט ווערן, וועט ער זעהן וואס דער כח פון דר. אדלער איז נאך דיא דת תורתנו הקדושה, וואס מער ער מיט זיין ב"ד שרייבען איסורים אין ארץ מער מצוה צוא עסן דיא פלייש, כדי שוואך צו מאכן דיא פארפירערע וואס עס איז אויף אינו פוילישע יהודים אין ענגלאנד צו גלויבען אין מענשין, נס זאל דער עולם ווייסען זיין אז דיא גרעסטע גאונים און צדיקים פון רוסלאנד אונד גאליציע אונד דייטשלאנד גיבען כח ועצו צוא מאכן שחיטות גענין דר. אדלער, ואלו הן:

הרב הנאון הנ' מעיר דאמבראווע

הרב הנאון הנדול ר' נפתלי סופר רב

דק"ק פענעצידארף באונגארין.

הרב הנאון הנדול ר' זלמן שפיצער

הרב הנ' ר' שלמה הכהן דר. בריינער מפראנקפורטאן מיין

הרב הנאון אב"ד נאווארידאק מרוסא

הרב הנאון הנ' ר' יוסף אבד"ק דינאבורג.

הרב הנאון הצדיק ר' ישראל מאיר הכהן

בעד הכהן ספרי הפין חיים, שמירת הלשון, אהבת הסוד, מהנה ישראל, נדחי ישראל וכו'.

הרב הנאון הנדול דק"ק מינסק.

כל אלו הרבנים הגאונים באמת וצדיקים מפורסמים הם הם הודיעו גלוי ופסקם מנה אצל הרב הנאון ר' אבא ווערנער הרב דמחזיקי הדת בלונדון אז עס איז אנדויסע מצוה צוא מאכן שחיטות גענין דר. אדלער ווער עס וויל קען פארן זעהן - על כן ליבע אידען וואס זיינען גאנץ מיט נאט אונד זיין תורה קערט ניט צוא דיא נארישקייט דיא אסורים פון דר. אדלער.

אונד קויפט דוקא דיא פלייש ביא מיינע בוטשערס וואס איך בין משגיח עס איז גיטא קיין היטש אסור אדרבה אנדויסע מצוה דוקא צוא קויפען פלייש גיטא יודל נאלדינג 52 טשיטהאם הילל ראד אונד ביא אהרן סינגער 108 גרייט דיוסע סט. סטראנד ווייס אונד ביא ארעם בוטשערס וואס מיר האפן אין קורצן צוא עפענין. איך שרייב אינמיטע.

יוסף יפה הרב דקדולת ישראל סענציראל סענצאני פה מאנשעסטער.

הודעה נגד הרב הראשי ד"ר אדלר על השחיטה שאסר

ביטול האיסור של ד"ר. אדלר^ג

מותר! מותר! מותר!

שמעו נא יהודים יקרים, אל תקחו מהאיסור ש-ד"ר. אדלר^ג ובית דינו אוסרים את הבשר שתחת השגחתינו, כח האיסור בתורה הקדושה לא ניתנה לכל מי שרוצה לעשותו בשביל ביזנס או בשביל כבוד.

הנני מודיע לכולם, מי שמאמין בלבו בהשי"ת, שהבשר הנמכר אצל **יודל גאלדינג** 52 טשיטהאם הילל ראד, ואצל **אהרן סינגער** 103 גרייט דיוסיע סט. סטראנד ווייס, הוא כשר להצדיק הגדול ביותר, כי אני משגיח ע"ז כראוי, והשוחט שלי אינו מחלל שבת והוא יהודי חרדי, והוא שוחט טוב בכל המובנים. זהו חוצפה גדולה והעזה גדולה להגיד שהבשר שלי שאני משגיח עליו הוא טריפה, זה יכולים להגיד רק כאלו אנשים שהם בעצמם טריפה, או כאלו שאינם יודעים כלל מה הפירוש של טריפה.

יש לי הסכמות על השחיטה שלי וההשגחה שלי מרבנים גדולים וצדיקים, לא דוקטורים שמשחקים בריקנויות לא עם התורה שלהם רק עם האנגלית שהם יודעים, זה אין לו שייכות לדת היהדות ולא לתורה, התורה ניתנה אך ורק לרבנים גאוני הדור, הם יכולים לאסור ולהתיר, אבל לא אלו שמרמים להעולם עם [...], הגיעו מפולין מלמדימ'לעך ורק באנגליה שאינם יודעים מה היא התורה להם הם יכולים לכנות עצמם רבנים ובית דין מה שהם רוצים, אבל לא לנו יהודי פולין הם רבנים.

שמעו יהודים, אני מבטל עם ביטול כעפרא דארעא וכחרס הנשבר את האיסור של ד"ר. אדלר^ג וד"ר. גאסטער עם הבית דין של לונדון, אין שום איסור.

אני כותב את הדברים עם הכח של רבני אנגליה רבנים גאונים ואלו הם:

הרב הגאון וכו' ר' **אבא ווערנער**^ד הרב דמחזיקי הדת בלונדון

הרב הגאון ר' **שמרי יצחק בלאך** הרב דק"ק סונדערלאנד

הרב הגאון ר' **אהרן לייב גליקמאן**^ה הרב דק"ק דובלין

ג. תרגום המודעה נגד איסורו של הרב הראשי ד"ר אדלר.

ד. נולד ב-תקצ"ז בטלז, כיהן ברבנות ודיינות בכמה מקומות, ב-תרנ"א הגיע לאנגליה ונתקבל לרב הראשון של קהילת מחזיקי הדת בלונדון, נפטר י' טבת תרע"ג.

ה. כיהן כרב ברוסיה, וב-תרנ"א לערך הגיע לכהן כרב בדובלין, וכן היה קצת ברבנות בבירמינגהם, נפטר ה' תמוז תרס"ו.

אלו הם כיום באנגליה הרבנים גדולי דורינו, הם נותנים לי כל הכוחות בשם תורתנו הקדושה תורת אמת, שהוא מצוה גדולה לעשות שחיטה שבדוקא לא תהיה תחת דוקטור **אדלער**, שכל היהודים יודעים הנהגתם של השוחטים באנגליה שהם תחת השגחת ד"ר. **אדלער**, והשוחטים שהם תחת השגחה רוסית אמיתית מרבנים.

כל אדם יכול להכנס אלי ואראה לו המכתבים שלהם שותבים לי, הוואה ישתומם ויראה שהכח של ד"ר. **אדלער** אינו כדת תורתנו הקדושה, וככל שהוא ובית דינו כותבים איסורים הוא יותר מצוה לאכול הבשר, כדי להחליש [...] שיש עלינו יהודי פולין באנגליה להאמין באנשים. גם ידעו העולם שהרבנים הגדולים ביותר גאונים וצדיקים מרוסיה מגאליציה ומאשכנז הם נותנים כח ועוז לעשות שחיטות כנגד ד"ר. **אדלער** ואלו הן:

הרב הגאון אב"ד נאווהרדאק מרוסיה,

הרב הגאון הג' מעיר דאמבראווע במדינת גאליציה,

הרב הגאון הג' ר' יוסף אבד"ק דינאבורג,

הרב הגאון הגדול ר' נפתלי סופר רב דק"ק פעצענידארף בהונגריה,

הרב הגאון הצדיק ר' ישראל מאיר הכהן בעל המחבר ספרי חפץ חיים שמירת הלשון אהבת חסד מחנה ישראל נדחי ישראל וכו',

הרב הגאון הגדול ר' זלמן שפיצער מוויען זצ"ל,

הרב הגאון הגדול דק"ק מינסק,

הרב הג' ר' שלמה המכונה ד"ר. ברייער מפראנקפורט אן מיין.

כל אלו הרבנים הגאונים באמת וצדיקים מפורסמים הם הם הודיעו גלוי ופסקם מונח אצל הרב הגאון ר' אבא ווערנער הרב דמחזיקי הדת בלונדון שהוא מצוה גדולה לעשות שחיטות נגד ד"ר. **אדלער**, מי שרוצה יכול לנסוע ולראות, על כן יהודים אהובים שהם שלמים בהשי"ת ותורתו אל תפנו אל ההבלים האיסורים של ד"ר. **אדלער**.

ותקנו בדוקא הבשר אצל האיטליזים שלי שאני משגיח עליהם, אין כלל חשש איסור, אדרבה מצוה גדולה לקנות בשר אצל יודל גאלדינג 52 טשיטהאם הילל ראד, ואצל אהרן סינגער 103 גרייט דיוסיע סט. סטראנדזיווייס ואצל כל האיטליזים שאנו מקוים בקרוב לפתוח.

הכו"ח

יוסף יפה' הרב דקהלת ישראל סנטראל סינאגאגן פה מאנשעסטער

פרגמטה:

המדינה:

ב) שאלת הכשרות

יום ג' בכסר משיעה וי עד שעה 5.

המדינה:

ג) מוזנות תפילין וציצית

א) בחירת ועד האספה.

המדינה:

ד) חרוב שונפד לנדון.

ב) נאם פתחת האספה.

חרוב דייכעם לעים.

ג) מדיאת הפרגמטה וחזות דעת האספה עילת.

יום ד' פכסר משיעה וי עד שעה 5.

המדינה:

א) שאלת השכרת

יום ג' אחר הצהרים כשעה 5.

א) חינוך חכמים וחזוים התורה ככלל

המדינה:

חרוב ראבנאווין ליכפול

חרוב חורבין, סונדערלאנר.

המדינה:

ב) שאלת המשפחה

ב) הסתדרות ההגנות והתקשרות אגודה מסודרת מרבנים

חרוב כלל בירושלמאס.

המדינה:

זכעלי בתים חרדים

חרוב שונפד לנדון.

יום ד' פכסר משיעה וי עד שעה 5.

שאלת הנשין והחריצה

המדינה:

חרוב חלמאן גלאסני.

יום ה' אחר הצהרים כשעה 5.

א) הצעות שונות.

ב) בחירת ועד הפועל.

ג) נאם נעיקת האספה.

יום ד' אחר הצהרים כשעה 5

א) נגד ההתבוללות

המדינה:

חרוב יפה טאגשעסער

אגרות מהסבא

א"כ

בע"ה יום שני ל"ב בעומר בירמינגהם

כבוד ידיד עליון ואנשים הרב הגאון הגדול וכו' מוהרא"א יודעלאוויץ שליט"א הגאבדק"ק מנטשעסטר יצ"ו

יקרתו מיום ערב שבת קודש הגיעני לשמחת לבי כי הרחיב הבורא את גבולו כ[...], ואל יפלא על הדומי' הארוכה כי לא יכולנו לבוא [...] ע"י פצעיו ולקום [...] ממש, מנענו מפני החשד כי ידוע כמה חשדנים איכא בשוקא.

ע"ד תורה שצייד כדעת הב"ח, נפלאתי מאד הלא כאשר עשה עם הב"ח כן יש לתרץ כפי התשב"ץ, דס"ד דתפשוט ממתני' דשמואל אתי לאשמועינן דהוי בשר חופה את רוב הכרס טריפה מחמת עצמה וממתני' הו"א דוקא גם כשנקרע העור וטעם דסוף הכרס לינקב, ואשמועינן שמואל דטריפות מחמת עצמו והפשיטות ברוב קרוע, דאי דוקא ברוב נטול, הי' לנו להשמיענו, ודחי מידי הוא טעמא וכו', ושפיר י"ל דאפילו ממתני' משמע דהוי מחמת עצמה לריב"ח ואכתי לשמואל תבעי אי ברוב קרוע וכ"ש ברוב נטול או דוקא ברוב נטול.

באמת לענ"ד, תמיהת הלב אריה ותמיהת כ"ת על מהר"ם שיף לא קשה כ"כ, הא אשמועינן שמואל זה גופה דנקרע רוב החיצונה זהו בשר החופה, דהא כמה דיעות ואוקימתות בזה בדף מ"ח.

ומה שרוצה לישוב בדברי הב"ח הרי"ף המוקשה דכתב הב"י דאינו מבין, דהיינו דהרי"ף מיירי אבל לא ברוב נטול מיירי, היכא דהעור שלם וכשהעור נקרע אוסר ברוב קרוע וכ"ש ברוב נטול עכ"ד. דבר כזה מוזר מאד במחכ"ת לעייל פילא בקופא דמחטא, דהא כותב בזה"ל, ברוב קרוע אבל לא ברוב נטול, איך אפשר לאוקים דרוב קרוע מיירי באופן זה והאי אבל לא בר"נ באופן אחר. ועוד מי סני לי' דברי הב"ח עצמו דמתרץ ברוב קרוע עד הכרס ולא בר"נ אך לא עד הכרס, וזה יותר נכון כי נקרע משמע יותר עד עבר השני ונטול נופל לשון אפילו מעט חסר עד סוף אותו הבשר, אך לצרף ענין אחר עור בתוך הבשר החופה ולחלק בין נקרע ונטול, זה רחוק לענ"ד.

אמנם נלענ"ד להביא רא' לשיטת התשב"ץ אפילו עור שלם טריפה מתוס' מ"ג [ע"א] ד"ה הנך דאפקת בסה"ד, וי"ל דרוב החיצונה הוא רוב הכרס ובשר החופה כו' אינו רוב בשר וכו', באמת דחוק מאד, הא סוף סוף הטריפות תלוי בזה הרוב שכנגד הכרס ונחשוב בחד. ואמנם אי ס"ד כהב"ח יתרצו בטוב, דלא דמי כלל דכרס החיצונה בודאי לא שייך להעור כמו יתר הטריפות דהוי מחמת עצמן משא"כ בשר החופה צריך דוקא גם העור ובודאי שאני ושאני הם זה מזה בע"כ כתשב"ץ, דגם בשר החופה ג"כ טריפות מצד עצמן, ואפילו כשהעור שלם טריפה, ולכן חלקו כן יש לומר בחילוק דחוק.

כא. נכתב לגאון ר' אברהם אהרן יודעלאוויץ זצ"ל בעל שו"ת בית א"ב ושאר ספרים, הר' יודעלוויץ נולד בשנת תר"י בנובהרדוק ב-תרנ"ח התקבל לרב במנצ'סטר, בהמשך עבר לארה"ב ושם כיהן כרב בכמה קהילות נפטר ב-י' שבט תר"ץ.

ועוד יש ליישב התמיה על המהר"ם שיף מאי קמ"ל שמואל דאילו ממתני' ר' שמעון אומר דוקא עד הכרס ואיהו אשמעינן אפילו לא נראית הכרס והפשיטות דברוב קרוע (דאלנ"נ) [דאל"כ] הי' צריך ללמדנו שלא נחמיר, ש"מ דברוב קרוע, ושוב דחי מידי הוא טעמא לשמואל, וכאשר אמרתי לעיל דרצונו לומר גם ממתני' יש להבין דאפילו אינו מעבר לעבר ורק מתני' לשמואל במילי אחרינא.

חסכתי לסיים ראיתי מן תוס' מ"ג הנ"ל, גם בסה"ד דלא חשיב חסרון הגררת משום דסופו ליפסק, ואי איתא דבשר החופה כהב"ח, א"כ שוב תקשי ויחשב בחדא כיון דבשר החופה שנקרעה ברובו מטעם נקובה דכרס הפנימית, ש"מ דס"ל דזה טריפות מצד עצמה זהו מוכח מתוס', וידעתי דהב"ח מיירי להרמב"ם אך כיון דלהתשב"ץ [אפילו] אליבא דהר"ם.. הוי טריפות מחמת עצמן ולהתוס' מפורש דס"ל דמחמת עצמן טריפה ובודאי קמה להקל כהב"ח לדידי' יחסרון הני תרתי כי הם בכלל פנימית שניקבה לפי דברי הב"ח, והחיצונה ובשר החופה חד' לדידן ובכלל כרס הפנימית.

ומאד קשה לי להבין דברי כת"ר דמתרץ תמיהת הלב אריה על מהר"ם שיף בדברי הב"ח לפי הס"ד דשמואל סובר כריב"ח אך חידש הוא אפילו בשהעור שלם ותפשוט ממתני' ושמואל דוקא נטול עכ"ד, פליאה האם זה משמעות הגמ' מה זה הפשיטות ממתניתין, דלעולם יכול היות דשמואל מחמיר אפילו ברוב קרוע כיון דהוא מחדש כשהעור שלם וצ"ע בדקשי'. אך ל"ק כלל דאיהו אשמעינן דזה הוא שנקרע רוב החיצונה ומקשי למיפשט לר"א ממתניתין ודחי מידי הוא טעמא ולא לשמואל.

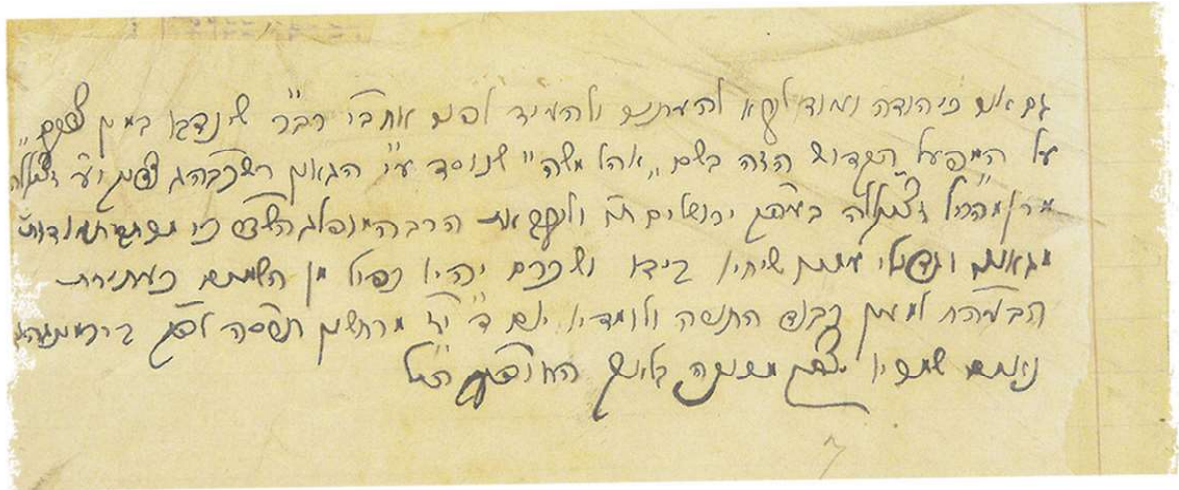
והנה הפמ"ג שם הניח בצ"ע על הרא"ש דכתב בסי' מ"ח ומספיקא להחמיר ברוב קרוע, והקשה מהא דפסק בסי' ל"ב ע"כ, ובעניי חפשתי בריש סי' מ"ב ולא מצאתי, אולי טעות בציון ה... שלי באמת בסי' ל"ט והמ"מ מתרץ קושיתם שם.

ידידו דורש שלומו תמיד השמח בחלקו של כבוד תורתו כי בא אל המנוחה ואל הנחלה בטח ישיבני במוקדם האפשרי אם ימצא חפצו בזה,

שמרי' יצחק בלאך חופק"ק.

ב'כב

גם אני כיהודה ועוד לקרא להעתיר ולהעיד לפני אחינו בני ישראל רחמנים בני רחמנים, שינדבו בימין צדקם על המפעל הקדוש הזה בשם "אהל משה" שנוסד ע"י הגאון רשכבה"ג צדיק יסוד עולם זצוקלל"ה מרן מהרי"ל^{כג} זצוקלל"ה בעה"ק ירושלים ת"ו ולקרב את הרב המופלג השד"ר כי מכתבי תעודות מגאוני וגדולי עמנו שיחיו בידו ושכרם יהי כפול מן השמים

כעתירת הבא על החתום למען כבוד התורה ולומדי,

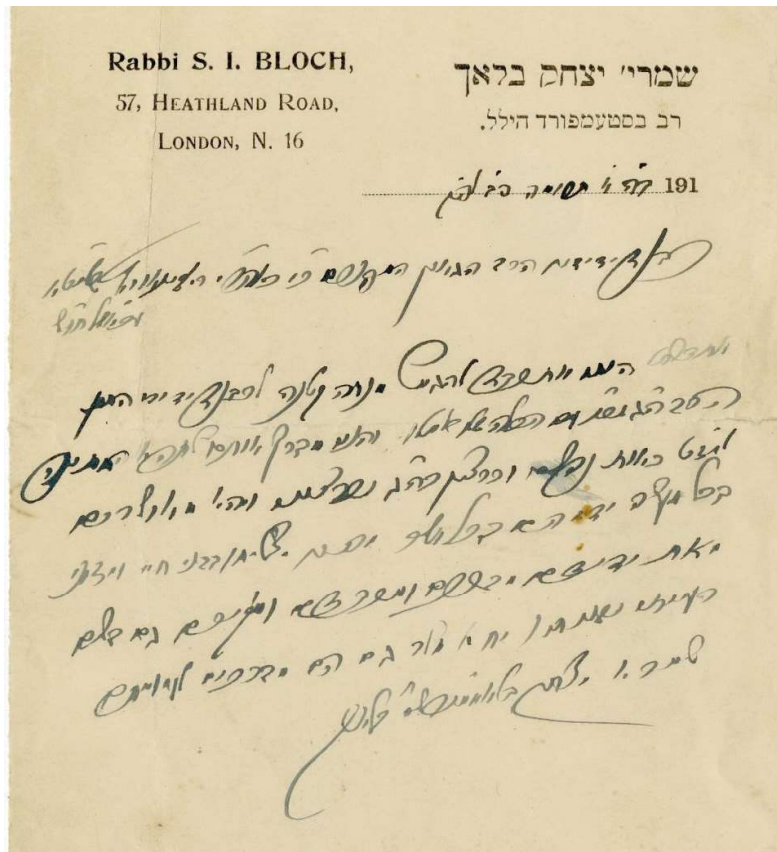
יום ד' יז' מרחשון תרס"ה לפ"ק בירמינגהאם

נאום שמרי' יצחק מכוונה בלאך החופק"ק הנ"ל.

כב. המלצה לשד"ר ישיבת אהל משה בירושלים.
כג. המהרי"ל דיסקין.

ח'

ב"ה א' תרומה [תר] פ"ב לפ"ק

כבוד ידידנו הרב הגאון המפורסם כו' כמוה"ר יעקב ראבינאוויץ שליט"א

עם כל אשר לו חיים ושלו.

אחר דרישת שלו' תורתו, הנני אתכבד להגיש מנחה קטנה לכבוד ידידי החתן הרב הגאון וכו' עם הכלה שלו שליט"א, והנני מברך אותם שתהי' החתונה למזל טוב כאוות נפשם וכרצון כבוד הדרת גאונם וכרצוני, ויהיו מאושרים בכל מעשה ידיהם בכל אשר יפנו יצליחו בבני חיי ומזוני.

מאת ידיד מברכם ומכבדם ומוקירים, גם בשם רעיתי ובנותינו יחיו אשר גם הם מברכים לעומתם,

שמרי' יצחק בן לאדוני אבי מורי ורבי שבתי משה בלאך

נ. נולד ב-תרכ"ט כיהן כרב בעיר עדינבורג בסקוטלנד, בהמשך כיהן כרב בקהילת דולסטון בלונדון, נפטר כ"ו כסלו תרצ"ג, נראה שהאגרת לרגל חתונת בתו מרת הינדא עם ר' יהודה ניומן זצ"ל שהתקיימה ב-ב' דר"ח אדר תרפ"ב בלונדון, הר' ניומן למד בישיבת עץ חיים וכנראה הסבא הכירו שם.

לשבת בראשית תרס"ה

מקום שממנו נברא להכיר עבודתו תמיד. והנה ר"י בשבת אמר מימי לא קראתי לשורי שורי אלא שדי, כי האדם והשור עובדים באדמה היא קרקע עולם והשור לעול, כן עסק האדם צריך להיות אך באמונה לא לחשוב שכחו ועוצם ידו כדרך השור, וזה שאמר שורי שדי כי עבודת השור וחריצותו לאו כלום כי הכל ביד הבורא יתברך.

אמנם דוקא לישראל דברים אמורים ע"פ הפטרתנו, "למה תאמר יעקב וגו' נסתרה דרכי וגו' הלא ידעת גו' בורא קצות הארץ", כי ידוע שתי הנהגות הנה, א'. גלוי לטוב, וה-ב'. נסתרת, והקשו למה נסתרה דרכי, ע"ז התירוץ כי יצא טוב ויצמח מזה כי הוא אחד בין רחמים בין דין אחד, וזהו "ביום עשות ד' אלק' ארץ ושמים", "לא ייעף ולא יגע", דבשר ודם לא יכול לעשות זאת לייסר ואח"כ לרפאות, אך לא ייעף ולא יגע ובידו לעשות אין חקר לתבונתו, ע"פ המדרש^א ריש לקיש פתר קרא במלכיות "והארץ היתה תהו" זו מלכות בבל שנאמר "ראיתי את הארץ והנה תהו", "ובהו" זו מדי, "על פני תהום" זו מלכות [הרשעה], "ורוח מרחפת" גו' זו רוחו של משיח, י"ל כי נמשך אחריו "יהי אור", ר"ל מתוך חשכת הצרות והשעבוד יהי אור, כי התפארות במכאוב והצקה שייך רק לו, וזהו שאמר במד"ר ודבר בעתו מה טוב שאמר "יהי אור" עד "וירא

"בראשית ברא וגו' השמים ואת הארץ"^א, והנה מצינו "ביום עשות גו' ארץ ושמים"^ב, הקדים ארץ לשמים. איתא במ"ר עלה במחשבתו בדין ינהוג אח"כ שיתף רחמים ועוד שהקדימו, ענין בזה כי לא ותן הוא אך מאריך כדי שישוב ועוד לא כראוי לעונש, והנה בשמים עם מלאכי מעלה יוכל היות דין, אך עם קרוצי מטה הקדים רחמים לדין לכן סמך ארץ קודם. במד"ר^ג איתא והובא בספר יערות דבש^ד, בתחילה כשנמלך עם מלאכים אם לברוא האדם אמרו, "מה אנוש כי תזכרנו", השיב יש לו בו יתרון חכמה מבכם, עד אח"כ כשבראו העביר בהמות וקראו לזה שור א"ל מה שמי השיב הוי' שנאמר "ה' הוא שמי"^ה מאדם הראשון ולך מה נאה לקרוא השיב אדם שמאדמה נבראתי.

להבין מה זה חכמה הגאון רי"פ^א ביאר, לכאורה קשה אם הוא מורכב מעפר וזהב הי"ל לכנותו בזהב חשיבותו, והשיב זהו יותר חידוש אם עושה כף מזהב אז שמו כף זהב, אך אם עפר יוצק לזהב ושוב עשה כף, בודאי יותר נכון לקרות כף עפר שעיקר האומנות, וזהו החכמה יתירה שבאדם שנברא מאדמה ומהפך לזהב, זה אין אפשר אצל מלאכים, והנה פתר לפי הדעת לשור קרא שור בלי טעם כי אין לו דעת אך דבר הצורך בו כביכול השם הבין כי הי' קודם והוה ויהי שמו של אדם על

א. בראשית א' א'.

ב. שם ב' ד'.

ג. במדבר רבה פי"ט ס"ג, ועיי' בר"ר פי"ז ס"ד.

ד. בח"א דרוש א' ד"ה אתה חונן.

ה. ישעי' מ"ב ח'.

ו. נראה שכוונתו לר' יהונתן אייבשיץ עצמו בדבריו שם, וזה ר"ת רבינו יהונתן פראגער, ע"ש שהי' רב בפראג.

ז. ישעי' מ' כ"ז-כ"ח.

ח. בראשית רבה ב' ד'.

כי טוב", אמנם רוחו של משיח זהו טוב, "על פני המים" זה תשובה, ע"ד "שפכי כמים לבך"^ט וגו'.

וזה שמיחו המלאכים בעת הבריאה וטענו "מה אנוש כי תזכרנו" גו', כי קשה מה איכפת להם, ביאר השב שמעתתא בפתיחה שלו, כי כונתו יתברך "נעשה אדם" כי כל העולמות יתנו חלקם וזהו נעשה אדם, והוא יהי' הסוחר בחלקם אם לריוח אם להפסד כי וזה "שונא מתנות יחי", כי שמה היתה בחינם ופה במעשה, ואמרו אמת "ותחסרהו מעט מאלקים", ר"ל חלק ממעל תחסרו תיקח ממנו אך אנו נאבד על ידו, וזהו שאמרו "ובן אדם כי תפקדנו" שיהא המושל, עכ"ז רצון יתברך הי' לבראותו עד שאמר ראו חכמה יתירה בו מבכם, כי א"א לכם חכמתו שיכיר מאין הוא בא ומתקן מעפר זהב וזה הי' חכמתו שכינה את עצמו פחות כדי שמה שירויח יהי' די לו, על דרך שאומרים "זכור כי עפר אנחנו", וזהו שאנו אומרים "אדם ובהמה תושיע ד'", כי תיכף טען כי אין לו לשלם כי מאדמה הוא זה חכמה בו.

איתא במד"ר^א אדם אנחנו הי' רמ"א וכבהמה תושיענו "משכני אחריו נרוצה" כי בעיני רוחניות א"א להושיע לגמרי כי פירש"י תושיע לגמרי והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אך בצרכי הגוף תושיעני ואז אחריו נרוצה, דענין המפריד את האדם משלימות שתיים הנה, א'. הצטרפות האדם לחם לפי הטף. ה-ב'. שמקנא באחרים העוסקים בבנינו של עולם ההבל, ע"ז

אמר דוד^ב "מצמיח הרים חציר (לתת) [נותן] לבהמה לחמה", כי ידוע^ג ששור הבר אוכל אלף הרים ביום עכ"ז יצמח עבירו, כן יש לאדם לבטוח, גם "לבני עורב אשר יקראו"^{טו} אף כי אינו משגיח על בניו יזמין לפניו, מזה תבין "לא בגבורת הסוס יחפץ" לרוץ ולטרוח ולפרוש בים ובשיירות אחר מזונות, "לא בשוקי האיש ירצה", אשר יחליש את עצמו עצמותיו, "רוצה גו' את המיחלים לחסדו", כי עיקר "בזעת אפך תאכל לחם" רק קנס על האדם ומדוע יטרח הוא על חינם רק צריך לקיום במעט, וזהו שמבקש כבהמה תושיענו כי הכל מידך ואחריו נרוצה בגן עדן.^{טז} הלל הי' רגיל לומר איזיל אגמול חסד עם אכסנאי שלי אמרו לו וכי בכל יום אית לך אכסנאי א"ל וכי דא נפשא עלובא לאו אכסנאי היא היום כאן ומחר וכו', בספר יערו דבש"י ביאר, גם התלמידים ידע[ו] כונתו אך הנימוס כי ביום ראשון אורח ואח"כ נעשה ופוחת והולך כמו פרי החג, שאלו והלא בכל יומא אית לך, והשיב כי גם זה הנימוס כאשר אורח חושב להפרד אז מכבדין אותו כבראשונה, לכן השיב מי יודע מתי תפרד עלובתא דא, נמצא העיקר הי' אצלו רק לגמול חסד עם האדם אמתי זהו הנפש וצרכי הגוף להבורא, וזהו כבהמה תושיענו, אך להיות אדם עלינו החוב והתנאי.

וניחא לפי דברינו לעיל המד"ר כשברא האדם טעו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש מיד

ט. איכה ב' י"ט.

י. תהלים ק"ג י"ד.

יא. ויקרא כ"ז א'.

יב. כוונתו פירוש.

יג. תהלים קמ"ז ח'-ט'.

יד. עיין ויקרא רבה פכ"ב ס"י ועוד מדרשים.

טו. תהלים שם.

טז. ויקרא רבה ל"ד ג'.

יז. ח"א דרוש י"ד.

את האדמה [אשר לוקח] וגו' "לשמור את דרך עץ החיים" ע"י עבודה לא, והכל נרמז בתורה כי ע"י אכילה חשבו כי נתחכמו ועלו ובאמת ירדו מטה מטה, וזה שמצינו במד"ר^{כא} כי אדם הראשון אמר למשה אני גדול ממך שאני יציר כפיו של הקב"ה, ואמרו^{כב} תפוח עקבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה, הסבר כי מלובש בכוחות אפילו התחתוניות אשר בעקב עכ"ז עלול הי' לבייש ולכהות כל הטבע שמכונה בשם שמש, אמר לו משה ע"ה אם יש לי קירון עור פנים אתה אבדת שלך, כי תפוח עקבו מראה על טבעו כי טוב הי' וזהו בתחילתו, אך הקירון עור פניו, מראה על זמן אחרי כן שזכיתי גם לא אבדתי מה שהרוחתי.

עוד ביאור כי לאדם הראשון לא ניתן כל התורה רק ז' מצוות שבזה תיקן המדינה והי' נברא לזה, לכן תפוח עקבו מה שסמוך יותר מיתר האיברים לארץ הי' מכהה גלגל חמה שעיקר עלייתו מה שיקיים כדכתיב "לעבדה ולשמרה", אבל משה רבינו ע"ה זכה בדבר קירון פנים שגבוה שבאיברים להורות כי ניצח העליונים ג"כ, וכאשר חטא אדם הראשון נתמעט שאבד מה שהי' לו מן הפאר כי אכל מן העץ הצומח בארץ, וזהו שהתורה מסיימת עם משה רבינו ע"ה ומתחלת באדם הראשון תיארו חילוק בין הנקובים האלה, וזהו שאמרו בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית, נמצא שהעולם שהיא טפילה לתורה לא ניצח את שליח התורה ולא אבד ע"י העולם, אך אדם ביקר בל ילין הי' מנוצח מן העולם, וע"י מי הי' נפל, ע"י אשתו חוה כדכתיב "ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך", וזה הדבר נוהג גם היום

"ויפל תרדמה" והכירו כולם כי אדם הוא י"ח, הדא הוא דכתיב "חדלו לכם גו' כי במה נחשב הוא", תמוה איך טעו ומה מצאו בו כשרונות, אמנם לפי המדרש הנ"ל שלא רצו שיהי' הפקיד אך באשר בראו אותו אז רצו לגדלו כי הוא המושל בכל עולמות כפי מעשיו ולומר קדוש, מיד "ויפל ד' תרדמה" והכירו כולם כי אדם הוא, ר"ל הראה אותם כי לא יעסוק תמיד כחפצם גם ינום ויושב בטל, הדא הוא דכתיב "חדלו לכם מן האדם" כזה "אשר נשמה באפו" לא בראשו תמיד רק כח הזאת באפו, הנה הקרא ויפל ד' תרדמה אח"כ בעת בריאת חוה אלא הראה להם מה שיצטרך אשר יבינו כי אדם הוא לא מלאך.

פה יש מקום אתי לדבר גין^{יט} המומרים המסיתים את נערי וצעירי עמנו במתן שקר ע"י מאכל בהמה הם פורקים עול מלכות שמים לגמרי, וזהו חטאת הראשון ע"י פתוי אכילת איסור ונצטוו שהשיב "היא נתנה לי מן העץ ואוכל", ע"ז אמרו^כ מין הי' כופר בעיקר הי', כי מי שנתפתה אחר מאכל איסור באופן שאמר "אף כי אמר וגו' לא מות תמותון כי יודע" וגו', זה גרם כל הגזירות אכן הנחש הי' ערום להסית קודם הנשים וקטנים אח"כ הגברים באמת גזר עליהם וזה הי' אחר המעשה, אך לגדור פרצה על להבא מי יודע אם הי' מוכיחם עוד בפרט לבהמות ממש למכור כל היקר והיתרון בעד נזיד עדשים מה יועיל דיבורים ותוכחת, אך זה אמר "בזיעת אפך תאכל לחם", כי זולת זאת א"א לעבוד הבורא כי מי שרוצה להתענג בלא יגיעה, זהו מקללת העץ לא עץ החיים, וזהו אח"כ כתיב (לוקח) "לעבוד

יח. בסה"ד עיין שם, כך הוסיף מעל המילים כאן, כנראה כוונתו שמסביר יותר טוב בהמשך.
יט. כוונתו קיצור של המילה 'בגין'.

כ. סנהדרין ל"ח ע"ב.

כא. דברים י"א ג'.

כב. ויקרא רבה כ' ב'.

שבת בראשית להתחיל לשמור את השבת קודש, ומי מעכב "האשה אשר נתת" כי "ותקח מפריו" צועקת הב הב ואין לה כח למשול על תשוקתה וכן בעוונותינו הרבים עם הבע"מ^{כג}, אך צריך האדם להיות זהיר וזריז ולא לאמר אכלתי ואוכל, אך לשוב כמו אדם הראשון.

והנה כד נעמיק בזה נמצא עוד הערה לו היו חזקי אמונה אצלם לא היו נפתים מנחש האפיקורוס כן איתא בספר לב"י^{כד}, כי כל הנופלים אחרי המסיתים המה רפויי אמונה דלולא זאת מדוע יעזבו קבלתנו מאלפי שנים ולשמוע אל איזה טפשים רודפי זימה, כן הוכיח הבורא, "ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך", שאמרה לך, "ותאכל מן העץ אשר צויתך", למי הי' לך להאמין יותר הלא אלי, כן בכל המצוות המאמין לא יכזב ולא יטוש אך "ויזנב בך כל הנחשלים"^{כה} וגו'.

ובזה י"ל כונת המדר"ר ר"א^{כז} "ואהי' אצלו אמון" אמון פדגוג אמון מכוסה אמון מוצנע, קשה הלא יותר נאה שתשתבח שהיא בתו לא משכחת, אמנם הנה ידוע שיטת הפילוסופים שמבעטים במצוות מעשיות ואומרים מה צריך לזה, ע"ז אמר דוד המלך ע"ה "כרו לי זדים גו' לא כתורתך" שאומרים "כל מצותיך אמונה" ודי עד "כמעט כלוני גו' ואני לא עזבתי פקודך"^{כז}, התשובה להם באמת אינו צריך לזה אך לגופנו צריכים, לפי שבארנו שחכמת האדם לשנות מנחות זהב וכן זולת מעשה אי אפשר כי להשאיר מעט

שכל הנפש אולי די חלק העיון לבד, אך להעדיף את הנפש ע"י החומר זולת מעשה א"א, והנה התורה תמימה אינה צריכה לנו רק היא מגדלת את ישראל ב-ג' דרכים, בחלק המעשה כמו גמ"ח שבין אדם לחבירו זהו פדגוג, ושוב מכוסה גם מצוות מעשיות שהשכל גם ג"כ מוצא מעט טעם בהם, שוב אמון מוצנע או רבתא חלק התורה, וזה שנקראת פדגוג לא ליתן רשות למסיתים, וזה שניסה את אדם הראשון בחלק מעשה, שלא לאכול מעץ הדעת, וכאשר עבר לכן גירשו לשמור את דרך המביא עץ החיים. והנה ראשית השנה היושר לאמץ ולחזק במצות, כאשר בספר בינה לעתים ד[ב]"ד"כ^{כח} חילוק בין קין להבל שלא שעה אל מנחתו, מפני שמצינו בדברים הראשיים כמו בני חיי מזוני, ציוה שיזכור תיכף ב-ד', וזהו פדיון הבכור בחיי נעוריו של אדם שיהי' ירא שמים כדכתיב "אשרי איש" ודרשו בעודו איש, מזוני, להפריש תרומות ומע"ש.

והנה קין סיפרה תורה הקדושה "ויהי מקץ ימים" כי לא הביא מיד, רק אחרי שכבר נהנה אז הביא גם לא מהבחיר, אמנם "הבל הביא מבכורות" שהקדים גם "מחלביהן" לכן "וישע אליו ואל מנחתו" לא אל קין, וזהו בשביל התורה שנקראת ראשית, כי היא צריך להיות בראשונה, אמנם העיקר מרומז עוד בפרשתינו כי החטא הי' ממותרות שהנשים לזהטים אחריהם, כי באמת בספר בינה לעתים^{כט} מפרש, מדוע האריכה התורה "המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו

כג. כנראה ר"ת הבעלי מחלוקת.

כד. נראה כוונתו בספר לבית יעקב לגאון ר' יעקב יוסף זצ"ל, דרוש ה'.

כה. דברים כ"ה י"ח.

כו. כאן עשה עיגול למעלה.

כז. תהלים קי"ט פ"ה-פ"ז.

כח. כנראה התכוון לכתוב דרוש ד', עמ' כ"ט, וכן בדרוש נ"ו עמ' שס"א בהוצאת מישור.

כט. דרוש כ"ב בהוצאת מישור עמ' ק"ס.

אכלת", ה' לומר אשר צויתך לא תאכל אכלת,

אכן הענין כשנדקדק הנחש אמר "אף גו' מכל עץ הגן" ע"ז השיבה "ומפרי העץ אשר גו' לא תאכלו ממנו" גו' "ויאמר כו' לא מות תמותון כי יודע" וגו', כי הנחש אמר ופיתה שהצווי ה' על עץ בעצמו כי הוא עץ הדעת לא על פריו, והאשה אמרה "ומפרי העץ אשר" גו', ע"ז השיב "לא מות" ע"י אכילת הפרי "כי יודע וגו' ביום אכלכם ממנו ונפקחו" גו', ע"ז "ותרא האשה כי טוב העץ", ר"ל חשבה כי צדק בדברי הנחש כי פריו מותר "ותקח מפריו", וזה שהאריך הבורא בתוכחתו לאדם "המן העץ גו' לבלתי אכל ממנו" לכן "אכלת" הפרי, והנה הכין להם מכל עץ הגן, ומדוע רצו על המותרות אפילו שהי' מותר לפי דעתם וזה גרם החורבן שנגזר, וטבע זה אצל הנשים לרוב, לכן "בזעת אפך תאכל לחם" ביגיעה ורק לחם לא מותרות.

עפ"ז ידוקדק שאמר, "הן האדם ה' כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה" גו', קשה איך שיין ידיעה גרועה זו למלאכים, אלא ביאורו במלבי"ם, כי ה' כעת מזג הרכבי לא שכוני "כאחד ממנו" כל חלקיו נעשו כפחות מצד שהוא מוכן "לדעת טוב ורע" והידיעה טוב ורע דחוק, אמנם לפי הנ"ל נכון כי ה' כאחד ממנו כחלק האחד לדעת טוב ורע,

כי רדיפת התאוות הוא טוב ורע קודם מבקש כי טוב בעיניו, ואח"כ מוצא זאת רע ומחפש אחר ענין חדש.

ובזה נכון מה דאיתא במדרש^ל שעשה תשובה בשבת, כי שבת מורה על הסתפקות כי "שבת מכל מלאכתו אשר עשה" וזהו "ויברך וגו' ויקדש" כי זהו קדושה, "כי בו שבת מכל מלאכתו" וגו', כי לימוד גדול ממנו איך להסתפק, וזהו ברכו במן ולמד ממנו כי עבר ע"י המותרות שביקש, וזהו ברכה במן שירד כפלים בששי כי תהי' לך אם שיין לך אף שלא תעשה [ב]שבת מלאכה, קדשו לעתיד גם מן לא יהי' רק נהנה מזיו השכינה, כי כל אחד חדש הוא כמו שאומרים "חדשים לבקרים" גו', גם אנו אומרים המחזיר נשמות לפגרים מתים.

א"כ זה השיב הלל היום כאן ומחר כו', כונתו כי חדשה היא תמיד ואורח חדש מכבדין, ועל דרך זה הכונה "ויפל תרדמה" גו' כי אחר השינה הוא אחר, ומדוע תאמרו לו קדוש וזהו שאמרו^{לא} כל הדואג על מחר הרי זה מקטני אמנה, שאינו מאמין כי נברא הוא ע"י חלקו ממעל, וא"כ למה ידאג וזהו תמיד שזכר גבי צדיקים ימים, כי בכל יום ברי' חדשה הוא ע"כ.

ל. עיין בר"ר כ"ב י"ג, ומובא בעוד מקומות במדרש.
לא. סוטה מ"ח ע"ב.

דרוש לפרשת חיי שרה [תרס"ד]

של ר' פנחס בן יאיר, צריכין ביאור, מה ה' נס עם החמור הלא אין מעלה ואם נס ה' צריך להיות כמו הפי האתון של בלעם, ה' צריך פי החמור של ר' פנחס בן יאיר להבדיל, אמנם יש לדבר מן הכופרים שרחוקים מדעת והם מבעטים באורחות צדיקים גם מבזים צלמם ומפקירים את גופם ואומרים ע"י הבדל הגוף אי אפשר שאיש יהי' כמלאך, לכן מקטינים את הגוף, והנה ידוע מי שהוא מאיזה מפלגה אומר לכל כי כתו יתגבר וכי גבורה להם, או להיפוך אם אחד אמר למשל כי כת הליברלים ינצחו, מובן מדבריו כי הוא מהם.

כן אם אדם אומר, כי כוחות החומר חזק מאוד והוא מתגבר על כולם, מובן כי הוא כבר נלכד ונתפס בעווננו.

וזהו שאמרו אם הראשונים כמלאכים, ר"ל הוא מודה כי יש אפשריות לנצח את היצר ולהיות כמלאך, אנו כבני אדם, אשר אנו ברשותנו ללחום עמו, ואם הראשונים כבני אדם, כי אומר שאי"א לשום בן אשה להיות כמלאך, אז ידוע כי נופל ורובץ תחת משאו כחמור אשר יש מושל עליו, והביא רא"י כי הגוף של אדם אינו מזיק לשלימות, כי מצינו אפילו גוף בעל חי בלתי מדבר השיג בעוון הקטן עפ"י טבע שלא לאכול בלי מעושר.

"ויהיו חיי שרה" [מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים^{לב}] וגו', ברש"י [בת ק' כבת ז'] ביופי ו[בת ק' כבת כ'] בלי חטא, קשה מה סיפרה התורה יופי של שרה?

גם המדרש^{לג} שמתה אחרי סיפור השטן מעקידה קשה, מדוע הצדקנית תמות ע"י מצוה זאת, הלא כתיב^{לד} "שמע בקולה", והיא הייתה בעלת רוח הקודש^{לה}?

איתא במדרש^{לו}, אר"א כמה דיו נשפכין וכמה קולמסין נשתברו לכתוב י' פעמים בני חת כו' ללמדך מי שמקיים מקחו של צדיק כאילו קיים עשרת הדברות.

איתא במס' תענית^{לז} ר"נ ור"י יתבי בסעודתא אמר לימא מר מילתא אמר אין משיחין בסעודה לסוף אמר יעקב אבינו לא מת וכי בכדי חנטו חנטיא וספדו כו' וקברו כו' מקרא אני דורש, המאמר פליאה מה אמר לו אין משיחין ונתן טעם רפואות^{לט} שמא יקדים קנה לושט, למה דיבר דברים לחינם באמצע סעודתו?

עוד נקדים המאמר בשקלים^{לט} ובשבת^מ אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים ולא כחמור

לב. בראשית כ"ג א'.

לג. פרקי דר"א פל"ב, ובקיצור במד"ר בראשית נ"ח ה'.

לד. בראשית כ"א י"ב.

לה. ע"י רש"י שם.

לו. רבה נ"ח ח'.

לז. ה' ע"ב.

לח. דהיינו טעם רפואי.

לט. י"ג ע"ב.

מ. קי"ב ע"ב.

ידוע הסיפור^{מא} של תבשיל שבת שר אחד ביקש ליתן לו תבלין אמר שבת שמה מי שמשמר את השבת כו', נמצא בחוש ע"י קדושת שבת קודש יש טעם באכילות.

גם איתא במשנה סוף סוטה^{מב} ע"י המעשר הי' טעם בפירות, ויש הרבה ראיות, כי טריפות מתעב נפש ישראל, וראי' מבכורות^{מג}, וכן הדין בחו"מ^{מד} ובי"ד^{מה} עבור טריפה דאורייתא פטור לשלם אם אכל בתורת כשר משום שלא נהנה מזה לו ידע, לכן הי' לתבואתו של ר' פנחס בן יאיר טעם מאוד^{מו} כי הי' זהיר מאוד לעשר, וזה ידוע שיש חוש הטעם אפילו לבעלי חיים, מובן מזה מוסר השכל, כי גם חמור ידע להבחין בין מעושר לשאינו מעושר. נמצא שגוף האדם לא יכול להכחיש מעלת הנפש והמצוות, ואם הוא מכחיש, נמצא שגורע מחמור של ר' פנחס בן יאיר כי הוא הבין.

לפי"ז נמצא שהגוף לא מזיק ובודאי דבר נחוץ הוא, לכן עלינו להחזיקו. והנה הבין שביקש ממנו לומר מילתא בתוך הסעודה, כי אצלו גוף כאין רק הנפש, ע"ז אמר אין משיחין כו' שמא יקדים קנה לושט, כי הקנה הוצאת קול תורה וישכח את הושט, אמרתי משל לעשיר שקרא את העניים ואמר לו בנו מדוע לא תקרא העשירים, השיב לו אלו לא אשכח כי יביאו מתנות, אך עניים אם לא עכשיו אשכח. כן לצדיק הגוף לא

נחשב לכן העיר למוסר אזנו שלא ישכח הושט זה הגוף, בתר דסעי' אמר יעקב לא מת א"ל וכי בכדי חנטו כו' וספדו כו' וקברו קבריא, קשה די הי' וכי בכדי חנטו, ולא קשה לו מקרא מפורש "ויראו כי מת אביהם"^{מז}, ואיך אמר כי לא מת?

אך הבין הפשט אך אמר לו להביא ראי' כי גם הגוף של ישראל אי"א לאבד כי יעקב לא מת, וכן שאל לו כי [וכי בכדי] חנטו חנטיא ר"ל מי חונט רופא כי "ויחנטו הרופאים", וספדו מי ספדי, ר"ל בין משכילים שבהם, בין האדוקים גם עמי הארץ הפחותים שבגוים ג"כ הסכימו שמת יעקב ר"ל ישראל סבא, אמר לי' מקרא אני דורש עד מקיש זרעו לו, העניין אם אחד מכחיש בניסים לו^{מח} ימלט כי בידך להמציא לו נס יותר^{מט}, כח יותר מן הטבע מאוד, בלי ספק כי יודה גם על יתר הנסים, כן אמר בודאי לא מת, ומה שיש להקשות ע"ז אתרץ כי ראה זרעו בחיים הלא אין לך פלא יותר בעולם מזה אף הוא בחיים ותנו לא מידי.

היוצא לנו מדברינו, כי הגוף גם דבר יקר מאוד, ובהפטרה שלנו, "ומלטי [את] נפשך ו[את] נפש בנך"^{נא}, במד' זכות בנך^{נב}, ביאר הרגר"י^{נב} כי באמת נגזר וכי שלמה ימלוך בהכרח כן יקום, אך אם בדרך נס אז מנכין מזכיותיו לכן אמר נתן הנביא לבת שבע 'לכי', שיתקיים זולת נס, ומלטי זכות בנך, מובן מזה שצריכין לשמור הגוף

מא. שבת קי"ט ע"א.

מב. מ"ח ע"א.

מג. ל"ז ע"א.

מד. סי' רלד' ס"ב.

מה. סי' קיט' סי"ג.

מו. דהיינו טעם מיוחד.

מז. ויחי נ' ט"ו.

מח. לכאורה כוונתו לא ב-א'.

מט. או שכתב אחר.

נ. מלכים א' א' י"ב.

נא. לא מצאתי מדרש זה.

נב. נראה שכונתו לגאון ר' יהונתן אייבשיץ בספרו אהבת יהונתן על הפטרת פר' חיי שרה בד"ה ויאמר נתן.

מסכנה ואפיקורסים מגרים מדון עם מי שתקיף מהם, שזהו נגד התורה.

וזהו שסיפר ר"א כמה דיו נשפכין וקולמסין נשתברו לכתוב י' פעמים בני חת, ר"ל התיבות ריקנית המה בלא לימוד מהם והוי כגוף בלא נשמה ולמה לו זאת, לרמז כל המקיים מקחו של צדיק כאלו קיים עשרת הדברות, הכנה הכרחיות של צדיק בעשרת הדברות כי לא סגי בלא"ה, כי רצה להשריש להוקיר גם הגוף כי עי"ז ינצלו הבריות מרציחה כי הגוף דבר יקר ואיך ירצח, גם מניאוף כי זאת משחית את כחות, וגניבה כי מקחו של צדיק^נ, גם לא יעבוד ע"ז כי גם המה רק גופים וגוף של אדם חשוב יותר מהם, כן ישמור שבת קודש כי צריך לשבות ממלאכתו, גם יכבד אביו ואמו, ואם יבטל הגוף אז כל הנ"ל לא שייך, ובזה כאילו קיים עשרת הדברות.

לכן שפיר סיפר שהיתה כבת ז' ליופי, כי שמרה את טהרת הגוף כמו נשמתה שהיתה כבת

כ' בלי חטא. וזה שלא התחיל, ואלה ימי שני חיי שרה, כמו גבי אברהם אבינו ע"ה^נ, כי רצה לספר ויהיו חיי שרה, ר"ל איך חייתה כל ימי היותה בעוה"ז, אח"כ סיים שני חיי שרה, כל הימים כן חייתה.

ומה שמתה ע"י עקידה, י"ל כי תמיד עשתה רצון בעלה, כדאיתא באבן העזר^נ מתנא דבי אליהו אשה כשרה שעושה רצון בעלה, גם היא גיירה כדכתיב^נ "ואת הנפש אשר עשו" גו', תמיד רצתה לעסוק במצות, וכשמעה שנעקד בנה ע"י בעלה, חשבה שבודאי כן רצון הבורא לעלות למעלה, גם היא ביקשה כזאת להתפשט הגשמיות כמו לילך לסליחות ומתה, ולכן כתיב "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", כי לא תחשוב כי לא חפצה במה שבחר הבורא, אדרבה רק חשבה לבטל גופה לגמרי, אותה ויעש, כן צריך האדם לשמור גופו ונפשו אמן סלה.

נג. צ"ב כוונתו, ואולי הכוונה בס"ד כי זה מקחו של צדיק, דהיינו של אדם ישר ומה אתה גונב.

נד. בראשית כ"ה ז'.

נה. סי' ס"ט ס"ז.

נו. בראשית י"ב ה'.

דרוש לפרשת חיי שרה [תרס"ה]

אלקי אביך" גו' גם "וידעת היום" אז "והשבות אל לבבך", כי העבודה הרצוי' צריכה יגיעה יתירה על דרך שאמר שלמה המלך ע"ה "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה", גם "ועבדתם את גו' וברך את לחמך" וגו', עבודה שבלב זו תפלה נמצא הלב! לגמור אותה לפעול כי תעבוד ע"י מלאכה לא קלה היא. וזה שאמר הנביא הושע "ונדעה נרדפה לדעת" גו', כי צריך לרדוף אחרי הידיעה הזאת כי מוצנע, אמנם ע"י חלק גמ"ח שמכונה בשם פדגוג יבוא לחלק העבודה המוצנע.

על חלק התורה אמרו אמון מכוסה, כי באמת לא מוצנע כי לא בשמים היא, גם באבות אמרו על כתר תורה לכולם כל אחד יכול ליטול העטרה אך מכוסה היא, אך לא כדבר שנוטל המכסה ואז הכל גלוי, אך תלוי בהבנת האדם איך ידיעתו ויגיעתו לראות אותה דרך הכיסוי, על דרך שאמר דוד המלך ע"ה "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", או יתכן כי זה אין חילוק אם המכסה על הדבר או על העינים, סוף כל סוף הדבר שרוצה להביט מכוסה ממנו, וע"י הפדגוגיא של משא ומתן עם בני אדם ימצא הכרת התורה כי כל ציורינו לבוא בפנים רק מן החוץ כמו משל ונמשל ממנו נקח לעבוד ע"י הסבר נקרע כיסוי ודוק העין עד שרואה ומבין דברי תורה.

וזהו שאמרו "איז"ן וחק"ר תק"ן משלים הרבה", "ל הם כנגד אלו ה-ג' דברים, איזן, ששמע מאחרים איך בני אדם מתוכחים וירד לסוף דעת הבריות ואז ידע איך להשלים חפצם. וחקר, ענין עבודה שהי' בחקירות ובעמקות כמו לחקור למצוא

"ויהיו חיי שרה" גו' עד "שני חיי שרה"^{נז}. איתא במ"ר ר' עקיבא הי' יושב ודורש והצבור מתנמנם ביקש לעוררן אמר מה רא[ת]ה אסתר שתמלך על קכ"ז מדינה אלא תבא אסתר שהיא בת ביתה של שרה שחייתה קכ"ז ותמלך על קכ"ז מדינות. צ"ל מדוע עורר אותם בזה המאמר? ה-ב. מה שייכות ששרה אמנו חייתה קכ"ז שתמלך אסתר על קכ"ז מדינות? נקדים לבאר מאמרם בב"ר אמון מוצנע מכוסה והראשון אמון פדגוג, ע"פ הגמ' ברכות^{נח} תורה צריכה חיזוק ומעשים טובים אמץ דרשו חזק בתורה ואמץ במעש"ט, ביאר הגאון הצדיק ר' בנימין דיסקין [צ"ל], כי מעש"ט יש גבול עד שמתו בעטיו של נחש אך צריך אומץ שלא ליפול ממדריגתו, אמנם חיזוק להוציא מן הכח אל הפועל וזה בתורה דוקא כי היא משאל"ס [מצוה שאין לה סוף], והנה על ג' דברים העולם עומד על תורה ועבודה וגמ"ח, ענין גמ"ח בין אדם לחבירו אצל האדם זו לימוד נאה מאד, כמו שהובא בחובות הלבבות בשער חשבון הנפש שיתאר האדם אם חבירו ראה מצפון לבו הלא הי' מתקשט בצפוניו כדי למצוא חן, מזה ילמוד האדם לעבוד את בוראו יתברך, וזהו "ואהבת לרעך כמוך" שאמרו זה כלל גדול בתורה, כי ילמוד ק"ו איך לאהוב את ד', וזהו פדגוגיא מועילה מאד לבני אדם, כי ע"י זה ילמוד.

עבודה זה אמון מוצנע, כי עניני מצפונות הם במקום נעלם אך מי שמוצאם לפניו גלויים ומבריקים, כן חלק עבודה שאמר^{נט} "דע את

נז. בראשית כ"ג א'.

נח. ל"ב ע"ב.

נט. דברי הימים א' כ"ח ט'.

שלא להתחתן מכנען משבועתם במצות מילה את כל זאת מצא התורה לספר ב-ג' דפים, יען שזה לימוד והכנה ואמונה בד' ובטחון הנדרש ומדות איך להתרחק מטומאות ושקר ומרמה, ואיך לעבוד יותר נחוץ מלידע אם דמו כבשרו, הלא שיחתן מלמדנו שלא ניגע בשרץ לא בבשרו ולא בדמו.

על דרך דוגמא שמצינו במס' ברכות שלשה אמוראים נזדמנו ר"פ ור"ה ברי' דר"י ורבא בר שמואל שם כ"ה^ס אחד אמר אברך כי נפול עלואי ט' קבין וא' אמר בד"א לעצמו אבל לאחרים מ' סאה ונפל עלואי מ' סאה ואחד אמר לא צריכנא לא לזה ולא לזה, ומאין הי' לעבד ידיעה רחבה כזאת אם לא מאדוניו אברהם אבינו ע"ה. כי צריכין להבין כל הפרשה מוקשה קודם ביקש "אחוזת קבר" ואח"כ "ופגעו לי גו' ויתן לי מערת המכפלה אשר לו" וגו', רבים הקשו מדוע לא אמר תיכף כי נתן כסף מלא, ראיתי בספר ד"י דד"ע^ס כי חפץ שיאמינו בדברי הבורא כי נתן לו את הארץ לכן לא חשב ליתן כסף רק "תנו לי", רק כאשר ענו בני חת ולא עפרן "אדוני" כמו במ"ר אדון אתה נשיא עלינו וכו' "איש ממנו לא יכלה" גו', אז ביקש מקום מובחר כי עפרן הלך משם, וזה שאמר וכתוב "ויען עפרן גו' לא אדוני שמעני", כי לא האמין וביקש שיחשב כי מתנה נותן לאברהם אבינו את השדה ואברהם אבינו אמר דוקא "באזני בני חת" כי השדה שלו בלא"ה רק הכסף אשר נותן מתנה המה, עד אח"כ אמר עפרן "ארץ ארבע מאות שקל כסף וגו' מה היא" אינו כדאי להתוכח עבור זה מי הוא המקבל מתנה וד"נ^ס.

האמת נגד מוצנע. תיקן משלים הרבה, נגד חלק התורה להבין ע"י התוך הרצוף בקוצו של יוד.

ובזה י"ל כונת מדרש פרשתינו על "ויתן תבן ומספוא לגמלים" אר"א יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים פרשתו של אליעזר שנים ו-ג' דפים הוא אומרה ושונה, והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריבוי המקרא, קשה לכאורה וכי משוא פנים יש בדבר?

עוד מדוע מצא המדרש לעומתו דין טומאת דם השרץ להורות לנו אמונת לבב העבד אל אדוניו בלבו כי חשב בלבו ועשה ניחוש המועיל, עפ"י דברי בעל עקידה^ס שלא סמך ע"ז לא אסור כזאת, רק באופן אם סמך ע"ז גם בנפשו התפלל עבור אדוניו גם בממונו כי מה שנתן לה מתנות תיכף קודם ששאל בת מי את, הי' בדעתו כי יפסיד מכיסו אם לא תהי' ראוי' רק לטובת אדוניו, כי אח"כ בפ' חמישי כתוב כאשר ידע כי הצליח הוציא כלי כסף וכלי זהב, וא"צ לתירוץ של המלבי"ם ז"ל כי רשאי הי' יען שהיא מחרן ובעל מעלות היא, ולפי דברנו הי' להכיר כמה הוקיר מעלה טובה שהעריכה^{סא} וחשבה לצנועה ובעלת מדות גם קודם שידע משפחתה, ומה שאמר "ואשאל אותה" ואח"כ "ואשים" לחלוק להם כבוד יען מצד יחוסה נוסף על מעלתה הוא, מזה יש לימוד איך אדוניו הי' זהיר בכל הפרטים בה-ג' דברים ליקר את איש המעלה כמו העבד שלו, ולחוס על כבוד אחרים ומגזל להשמר אפילו מאופן רחוק מאד, זהו הפדגוגיא גם חלק עבודה "ויקוד וישתחוה" תלה הכל בהשגחה "אשר הנחני בדרך אמת" ועיקר תורה

ס. שער כ"ב.

סא. או שכתב שהעדיפה.

סב. לפנינו כ"ב ע"ב.

סג. ר"ת דרכי יוסף דרוש דרך עבודה, מאת הגאון ר' יוסף אליעזר ליבר הלוי עדל זצ"ל, אולם זה נמצא בספר הנ"ל בדרוש דרך חקירה דף

קס"ו ע"א.

סד. כנראה ר"ת ודבריו נחמדים.

בחדל, ר"ל שחשבה כי לא יתן להם בשר רק לחם וחשבה אם רק לחם מהראוי שיהי' סלת כי טוב עם משקה לחם נקי, אולם בבשר טוב קמח לכן הוא אמר קמח שידע כי יתן להם גם בשר, והיא לא חשבה על לשונות אמרה סלת ושפיר מוכח, אכן הכניסה אורחים באופן נעלה, עכ"ז אברהם אבינו ע"ה חשב עצמו כלא נגדה, וזה שסיפרה תורה הקדושה "שני חיי שרה" היו תמימים גם קודם ששמה הי' שרה רק שרי כי תיקנה אח"כ הכל ס"ה קכ"ז.

וענין שאיתא במד"ר שהי' ענן קשור בפתח אהלה ושוב פסקה וכשבאת רבקה חזרה, וכן דלתות פתוחות וברכה בעיסה ונר דלוק מע"ש, כי ענין צניעות היתה לה מאד כדכתיב "כבודה בת מלך פנימה" זהו ענן קשור, כי משמים שמרו לה על דרך "רגלי חסידיו ישמור" כי היתה יפה מאד לעומת זה עבור אחרים לטובתם היו דלתות פתוחות, וזהו שאמרה סלת לעומת בעלה אברהם אבינו ע"ה יכול היות אמרו צרה עיני' באורחין, וכאשר נתנה לאורחים היתה ברכה בעיסה כי הפרישה לעניים שמזה באה הברכה, ונר דלוק מליל שבת לליל שבת, ענין מה שנוגע לבינה לבינו כצניעות.

וזהו שאמר ר"ע כי העולם אוהב ושואף לחדשות, ועיין בחלק ברמב"ם ז"ל כי התנאים ואמוראים לא רצו לבלות זמנם על עניני עוה"ז אמנם לא רבים יחכמו ע"ז המליצה בענין של תורה ישנים ואם יספרו להם מהמדינות אז יקיצו ונתן להם משל אם יבוא המלך מן כמה מדינות בודאי יתפעלו וירצו לראותו ואם יסעו במדינה או בכל מדינות יחד א"א אך במלך רואים שייכות וכח מכל המלכות בפניו ובודאי מצוה לרוץ, לפי

אמנם מדוע הטריח כל כך כונתו הי' להראות חשיבות אדם השלם כי גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם והוא השפיל עצמו מאד "וישתחו לפני עם הארץ" ונתן כסף מלא הגם שהיתה שלו כדי שלא יתחרטו, לכן "וישקל וגו' עובר לסוחר". את כל זה ראה אליעזר ולמד כדרשו משק ביתו שלמד ממנו אפילו הדין שאסור לאכול קודם שנותן לבהמתו, שבאמת לפי פשוטו קשה להבין כי אומר "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך ונתתי עשב וגו' ואכלת ושבעת" מדוע הפסיק בתוך קודם ואכלת והתחיל בבהמה, בודאי מזה למד רב שאסור לאכול קודם שנותן לבהמתו, הגם שראיתי בספר אחד שמבאר כי בכה"ק^ס לחם מכונה הכרחיות ומותרות מכונה בשם בשר, על דרך "בערב תאכלו בשר ובבקר תשבועו לחם"^ס, וזה שאמר "ואספת דגנך וגו' ונתתי עשב בשדך לבהמתך", נמצא שתהי' לך בהמות שמנות גם בשר ואכלת ושבעת, עכ"ז מה שהוציא בזה"ל משמע שאסור קודם שנותן לבהמתו.

וזה מצינו גם בעבד, "ויתן תבן גו' לגמלים"^ס קודם שאכל, והיפוך ורחוק מטבע השרץ שמצינו בירושלמי^ס הני עכברי רשיעי מלבד שאוכלים ומשחיתים הם קוראין גם לחבריהם להזיק, לכאורה מדה טובה אמנם להזיק של אחרים, יותר טוב ללמוד מעלת וטהרת צדיקים מללמוד רשעת הרשעים, כי ע"י עשיית הטוב יהי' מרוחק מן הרע ממילא, מצינו שבא "לספוד לשרה" כי היתה עיקר בנבואה לו, "ולבכותה" כי תלה כי כל מה שעשה הי' על ידה כי היא זכתה לו, וקשה להבין מאמרם ז"ל הוא אמר קמח והיא אמרה סלת מכאן שהאשה צרה עיני' באורחין, מאין למדו זאת, אכן הענין הי' כדלעיל שביקש ליתן להם הכרחיות גם מותרות ג' לשונות

סח. בכתבי הקודש, דהיינו בתנ"ך, וידידי ר"מ הלל שליט"א ציין לדברי האברבנאל על התורה שמות פט"ז פ"ד שמדבר על עניין זה.

סו. שמות ט"ז י"ב.

סז. בראשית כ"ד ל"ב.

סח. ב"מ פ"ג ה"ה.

זה הכל הולך אחר השורש, א"כ מכש"כ ראוי להביט ולסור למשמעת הגורם הראשון שימלוך, וזהו שאמר אסתר מלכה על קכ"ז בודאי היו נעורים לראותה ומשום מאי משום הכח של ה-קכ"ז מדינות, ואם תדעו מי גרם לה זאת שרה שחייתה קכ"ז שנים בתמימות כנ"ל בודאי יש מזה יותר להתפעל ולראות את הנהגתה בתורה מצינו ומדוע תרדמו זה מוסר הערה להם.

ולפי דברינו^{סט} לעיל כי הגמ"ח שהן חלק שבין אדם לחבירו מביא לידי עבדות הבורא, יתורץ בזה כמין חומר תמיהת עולם על דברי תוס' בב"מ ובסנהדרין ששואלין אותו קודם נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה ובגמ' סנהדרין אין תחילת דינו של אדם אלא על ד"ת, באמת לולא דברי התוס' הייתי אומר כן כי תחילת דינו אין הכונה על העונש, רק ששואלין אותו נשאת ונתת באמונה ג"כ על ד"ת, כיון שע"י פדגוגיא זו יבוא לתורה, כי עיקר עבודת הבורא ומה שמצינו שוב לבריות ולשמים משום הפדגוגיא וזה שאמרו "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה, ר"ל נחיצות מאד לתורה לחלק המכוסה כביאורנו לעיל לכן שואלין אותו איך נשאת ונתת עם בני אדם, אמנם גם יש להעמיס בכונתם שאמרו השאלה על משא ומתן קודם והעונש על ד"ת מחמת זה, כי קודם צריכין לדעת איך השתמש בהכנות ובאמצעים לבוא לקביעת עתים.

עוד חלק המכוסה יש לבאר עפ"י המקרא "אחת שאלתי גו' אותה אבקש", כי שלמה המלך ע"ה אמר "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים

תחפשנה", כי ענין בקשת הכסף ר"ל הטרחא אך הכסף לא טמונות המה, אמנם מטמונים צריך חיפוש, וידוע שאמרו חז"ל כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, נמצא שאין לכאורה דבר שייך להבורא ולאדם לעשות ביחד, כי דברים גשמיים רק בידו, ויראת שמים רק ביד האדם, אמנם חלק התורה שמכנה מכוסה ששייך בקשה כמו לכסף וזהב כן תורה שמצוי^ט, עכ"ז "כי ד' יתן חכמה מפיו" זה שאמר "אחת" היא ר"ל "שאלתי מאת ד' אותה אבקש", ר"ל שנינו יחד כביכול שאלתי ממנו גם אבקש אני "לחזות בנועם ד'" וגו', זהו צפוני התורה עפ"י^{עא} נחא חזק בתורה כי צריך תמיד לחיזוק. ולסיים המד"ר שהשוו ענין דם שרץ לבשרו רק ע"י ריבוי, מדוע לא תפשו מצות הרבה כמו שבת שאמרו כהררים התלויים בשערה, אמנם י"ל כי מצינו שאמרו בגמ' "כי אני גו' המעלה" גו', ומסיק אלמלא העליתי ממצרים רק בשביל דבר זה שאינכם מטמאין בשרצים די, בב"מ ס"א^{עב}, והנה מצינו שיציאת מצרים די מחמת זה בלבד, וכמה פרשיות מיציאת מצרים, ש"מ בתכלית הענינים מאריך הגמ', כן מארכת^{עג} בהתחלה ובאמצעיים כמו שיחתן של עבדי אבות, שהמה פדגוגיא לגופי תורה להזהר מגזל, ולכבד את הבריות, ולהוקיר מעלות, ולהיות עבד נאמן, שכל אלו מכשיר אותנו לישא וליתן באמונה ממילא נקיים כל התורה עי"ז, וע"י שסיימה התורה אח"ז "שני חיי שרה" סיפרה לנו כי תיקנה כל שנותי אפילו בעת שהיתה שמה רק שרי עכ"ז היו ימי' ס"ה "שני חיי שרה".

סט. לפני זה עשה סימן עיגול, כנראה בתור הוספה כיון שזה שייך לדבריו לעיל.

ע. לכאן כוונתו חלק התורה שמצוי ולא טמון, וכמו שכתב לעיל שהכסף לא טמון.

עא. הר"ז שוב שליט"א ביאר שאולי כוונתו על פי נחא, דהיינו שהוא יהי' מונח חזק בתורה, ואני חשבתי לומר שהתכוון לכתוב עפ"י.

עב. ע"ב.

עג. התורה.